

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**FRANZ KAFKA'NIN "DIE VERWANDLUNG" ADLI ESERİNİN
HERMENEUTİK BAKIŞ AÇISIYLA ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ**

Zeynep DÜZGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

OCAK - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FRANZ KAFKA'NIN "DIE VERWANDLUNG" ADLI
ESERİNİN HERMENEUTİK BAKIŞ AÇISIYLA ÇEVİRİ
ELEŞTİRİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep DÜZGÜN

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

"Bu tez 23/01/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Muharrem TOSUN	Başarılı
Prof. Dr. Sevinç ARI	Başarılı
Doç. Dr. Cüneyt ARSLAN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

Zeynep DÜZGÜN

23/01/2024

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmamda, her insanın kendine münhasır olduğu düşüncesinden yola çıkarak, çevirmenin erek metnin şekillenmesinde ne derece etkili olduğunu, kendi kültürel çevresinin, yaşadığı zaman diliminin özelliklerini kendi mizacı ile harmanlayarak edebi eseri yeniden yazdığını, bir bakış açısı oluşturduğunu ele alacağım. Bu süreçte bana yol gösteren, yardımcı olan kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Muharrem TOSUN'a teşekkür eder ve karşılaştırmalı çeviri eleştirisi yapma talebime müsaade etmesine ayrıca sevindiğimi de belirtmek isterim. Umarım ilerleyen akademik süreçlerimizde de yollarımız Marmara üniversitesindeki gibi hep kesişir. Bu süreçte zaman biriktirmeme yardımcı olmak için verdiği emekten dolayı eşim Ramazan DÜZGÜN'e teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmamda, yoğun yaşam koşullarımda motivasyonumu sürekli diri tutan ve bana hep inanan, bir an bile vazgeçmeme izin vermeyen çok değerli arkadaşım Derya YÜKSEL'e burada teşekkürü borç bilirim. Ve son olarak da kendisinin ileride çok iyi bir edebiyatçı olacağını inanıp fikir aldığım Türk Dili ve Edebiyatı öğrencisi biricik yeğenim Zehra KARATAŞ'a teşekkür ve sevgilerimi de belirtmek istiyorum.

Zeynep DÜZGÜN

23/01/2024

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ÇEVİRİ KURAMLARI, KURAMLARIN SÖYLEM VE YÖNTEMLERİ	4
1.1. Çeviri Eylemi Kuramı	4
1.2. Skopos Kuramı	9
1.3. Bilişsel Eylem Kuramı	12
1.4. Makro- ve Mikro Stratejiler Kuramı	13
2. BÖLÜM: EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ MODELLERİ	17
2.1. Eleştiri Tanımı	17
2.2. Edebiyat Eleştirisi (Hermeneutik)	18
2.3. Çeviri Eleştirisi ve Modelleri	20
3. BÖLÜM: EDEBİ METİNLER, EDEBİYAT ÇEVİRİSİ VE METİN TÜRLERİ	25
3.1. Katharina Reiss'ın Metin Türleri.....	25
3.1.1. Bilgilendirici Metinler (Informative Texte).....	27
3.1.2. İşlevsel Metinler (Operative Texte).....	28
3.1.3. Anlatımcı Metinler (Expressive Texte)	29
3.1.4. Çok Araçlı Metinler (Audio- Mediale Texte).....	30
4. BÖLÜM: FRANZ KAFKA HAKKINDA	32
4.1. Franz Kafka'nın Hayatı ve Hayatının Eserlerine Etkisi	32
4.2. Kafka'nın Eserlerine Genel Bir Bakış	33
4.3. Kafka'nın Türkiye'de Alımlanması.....	33
4.4. Kafkanın Eserlerinde ve Çalışma Hayatında Yabancılaşma Sorunu ve Aşırı Bürokrasi	34
4.5. Kafka ve Eserlerinin Türk Okuyucular Tarafından Alımlanması	36
4.6. Kafka'nın Din Algısı ve Egzistansiyalizm	36

4.7. Franz Kafka'nın Eserleri	37
5. BÖLÜM: “DÖNÜŞÜM” ADLI ESER VE ÇEVİRİLERİ.....	38
5.1. Eserin Çevirmenleri Hakkında Bilgi	38
5.2. İncelemesi Yapılacak Eserler Hakkında Bilgi.....	39
5.3. Beş Çeviride Karşılaştırılan Bölümler.....	41
5.4. Bulgular ve Yorum	53
SONUÇ	55
KAYNAKÇA.....	57
ÖZ GEÇMİŞ	59

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katharina Reiss Metin Tipolojisi	31
--	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Reiss'ın Metin Türleri ve Metin Değişkenleri.....	26
Şekil 2: Dilin Üç Temel Fonksiyonu	27
Şekil 3: Enformatif Metin Tipi, Göndericinin Kendi İsteğinin İletişimde Hakim Olduğu Durum.....	28
Şekil 4: Enformatif Metin Tipi.....	29

ÖZET

Başlık: Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" Adlı Eserinin Hermeneutik Bakış Açısıyla Çeviri Eleştirisi

Yazar: Zeynep DÜZGÜN

Danışman: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

Kabul Tarihi: 23/01/2024

Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 59 (ana kısım)

Yüzyıllardır insanların iletişim kurma ihtiyacı dolayısıyla çeviri ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çeviri aynı dili konuşmayan toplumların önemli iletişim aracıdır. Bu sebeple çeviri gelişim göstererek bir bilim dalı haline gelmiştir. Özellikle de yazılı eserlerin çevirileri için son yüzyılda dil bilimciler çevirinin yöntemleri üzerine araştırmalar yaparak farklı kuramlar oluşturmuştur. Bu kuramlar çeviri yöntemlerinin sınırlarını belirleyerek eserlerin incelenmesini ve analizini mümkün kılmıştır. Bu çalışmada Franz Kafka'nın Dönüşüm adlı eseri incelenmiştir. Kafka'nın kaleme aldığı bu eserde bir insanın böceğe dönüşümü anlatılmaktadır. Bu dönüşüm çeşitli yorumculara göre aşında Kafka'nın yalnızlaşma duygusunun dışı vurumu şeklinde yorumlanmaktadır. İncelemesi yapılacak çevirilerin seçiminde ilk olarak baskı sayısı kısa zamanda fazla olan yayınevi dikkate alındı. Diğer bir ölçüt ise baskı yılları oldu. Ayrıca farklı üslup kullandığı bilinen Kamuran Şipal özel olarak seçilmiştir. Seçimi belirli esaslar ile yapılan çevirilerin incelemesi hermeneutik yaklaşımla yapılmıştır. Hermeneutik temelde anlama ve yorumlamaya dayalıdır. Anlama dayalı okur odaklı çevirilerin okuma oranını arttırdığı bir gerçektir. Bu metinde de sadece bir böcek olarak uyanış mı anlatılmış yoksa verilmek istenen mesaj çevirmen tarafından gerçekten anlaşılıp hedef okura mı iletilmiş. Bu noktada da yine anlama dayalı çeviri yaklaşımı, metnin hedef kitlenin kültürel duygusal bağlamına uygun olacak şekilde aktarmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Çevirmenler okudukları kaynak metinleri –örneklerde de ele alınacağı gibi- önce sahnelemesi sonra ise çevirmesi gerekmektedir. Bu onların birebir çeviri hatasına düşmesini engelleyecektir. "Dönüşüm" adlı eserin altı ayrı çevirisinin belirli bölümleri üzerinde yapılan çalışmada, birebir çeviri sonucunda kelime anlamı bakımından doğru fakat bağlamda anlam hatasına düşürecek çeviri, örnek ile birlikte verilmiştir. Ayrıca yine sahnelemeden uzak yapılan çeviride kültürel uyumsuzluğun da ortaya çıkabileceği görülmüştür. Bunların dışında başarılı yapılan çeviri kısımları da tek tek incelenmiş ve belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kafka, Dönüşüm, Çeviri, Çeviri Eleştirisi

ABSTRACT

Title of Thesis: Translation Critique of Franz Kafka's Work 'Die Verwandlung'
From a Hermeneutic Perspective

Author of Thesis: Zeynep DÜZGÜN

Supervisor: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

Accepted Date: 23/01/2024

Number of Pages: vi (pre tex) + 59 (main
body)

For centuries, the need for people to communicate has given rise to the necessity for translation. Translation is a crucial means of communication for societies that do not speak the same language. As a result, translation has evolved into a scientific discipline. Especially in the last century, linguists have conducted research on the methods of translation, forming various theories, particularly in the translation of written works. These theories have defined the boundaries of translation methods, enabling the examination and analysis of works. In this study, Franz Kafka's work "The Metamorphosis" will be examined. In this work penned by Kafka, the transformation of a human into a bug is narrated. According to various commentators, this transformation is actually interpreted as an expression of Kafka's sense of isolation. In this sense, the translations of the work will be examined through a hermeneutic approach. Hermeneutics is fundamentally based on understanding and interpretation. Translations focused on understanding the reader have been proven to increase the readability of works. Has the text only narrated an awakening as a mere insect, or has the intended message truly been understood by the translator and conveyed to the target audience? At this point, it is evident that an understanding-based translation approach aims to convey the text in a manner compatible with the cultural and emotional context of the target audience. Translators need to first stage the source texts they read, as will be illustrated in the examples, and then translate them. This will prevent them from falling into a literal translation error. In the study of specific sections of six different translations of the work "The Metamorphosis," a direct translation result is provided with an example, which, although correct in terms of word meaning, would lead to a contextual error. Additionally, it has been observed that translations made without staging may also result in cultural discrepancies.

Keywords: Kafka, Metamorphosis, Translation, Translation Critique

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin gelişimiyle globalleşen dünyada iletişim artık vazgeçilmez bir unsur olmuştur. İletişimle birlikte toplumların birbirleriyle dialog kurma ihtiyaçı diller arası bir komünikasyonu oluşturmuş ve insanların anlaşabilmesi için çeviriler vazgeçilmez hale gelmiştir. Çeviri insanlar arasındaki iletişimi arttırır, farklı kültür, dil ve bölgeler arasındaki bağları güçlendirir. Bu konuyla ilgili Doğan (2023, s.687) dünyada yaşanan yeni gelişmelerin toplumların yaşam biçimlerini, tutum ve davranışlarını değiştirmekte etkili olduğunu; tüm insanlığı ilgilendiren konularda çözümün ise toplumlar arasındaki iletişimle sağlanabileceği söylemektedir. Bu nedenle farklı diller konuşan toplumların anlaşabilmesi ve diyalog kurabilmesi ancak çeviri ile başlar. Çeviri burada önemli bir rol üstlenir ve denilebilir ki küresel dünyada daha iyi anlayış ve işbirliği oluşurmada, küreselleşmede en önemli rollerden birini üstlenir.

Problem

Dünya klasikleri sadece edebiyatı ve kültürü zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda okuyucuların düşünsel kapasitesini arttırır ve daha geniş bir perspektif kazanmalarına yardımcı olur. Bu eserler, toplumların daha açık fikirli, bilgili ve empatik bireyler yetiştirmesine katkı sağlar. Fakat eserlerin doğru etkiyi bırakabilmeleri ancak onların erek dile aynı ruhla çevrilebilmiş olmalarıyla sağlanır. Başarılı bir çeviri kaynak metinden her ne kadar uzaklaşsa da orijinal metindeki mesaj ve verilmek istenen estetik duyguyu erek metne taşımış olması gerekmektedir. Bu sayede okurun toplumların değerleri, gelenekleri ve gelişimi hakkındaki perspektifinin doğru oluşması ve verilmek istenen estetik duygunun da kültürel aktarımın da doğru zemine oturması sağlanmış olacaktır.

Araştırmanın Amacı

İnsanlık tarihinde birçoğ alanda ihtiyaçı duyulan çeviri aslında sadece kelime aktarımı değildir. Çeviri, bazen din kitaplarını halka tercüme etmiş bazen iki ülkenin siyasi iletişiminde kritik bir iletişim sağlamış uzmanlık alanı gerektiren bir etkinliktir. Çeviri zannedildiği gibi sadece dil bilenler tarafından yapılmaması gerekir çünkü bir dili bilmek ile çeviri yapmak farklıdır. İşte bu farklılıklar çeviribilim tarafından ele alınmaktadır. Çeviribilim, çeviri yapma sürecini daha etkili ve doğru hale getirmek için

çevirmenlere ve çeviri araçlarına rehberlik ederken, aynı zamanda dil ve kültür arasındaki bağlantıları ve etkileşimleri de anlamaya çalışır. Bu disiplin, dil çevirisi ve iletişim alanında önemli bir rol oynamaktadır. Bu disiplinlerle her bir kuram, çeviri teorisyenleri ve uygulayıcıları tarafından farklı bağlamlarda kullanılır ve çeviri alanındaki gelişmelere katkıda bulunur. Çeviri kuramı, çeviriye ilişkin derinlemesine düşünmeyi teşvik eder ve çeviri sürecini iyileştirmeye yardımcı olur. Bu araştırmanın amacı bahse konu altı farklı “Dönüşüm” çevirisinin farklarını ve benzerliklerini bazı kuramlar çerçevesinde ele alıp metinlerin aktarımlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle gözler önüne sermektir.

Araştırmanın Konusu

Bir edebi eserin aynı dile çevirilerinin arasında farklar bulunmaktadır. Bu farklar yazarların bakış açısı ve çevirmenin kaynak metinde yakaladığı duyguların farklı yorumundan kaynaklanmaktadır. Her çevirmen kendi duygu ve yorumuyla oluşturduğu erek metin bir eserin yeniden yorumu, yeniden doğuşudur. Her ne kadar kaynak eserin içeriği benzer dokunuşlarla verilmeye çalışılsa da çeviri artık kendine özgün bir yapıt halini alır ve her çevirmen aynı eseri farklı kültür ve dünya bakışıyla yorumlar, harmanlayarak yeni bir yapıt oluşturur. Bu amaçla die Verwandlung adlı eserin altı Türkçe çevirisinin aralarındaki benzerlik ve farkların olduğu bazı bölümler ve yazarların yaşadığı dönem ve özelliklerin çeviri yapıtlarında nasıl hissedildiği ele alınacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada öncelikle çeviri kuramları ve yöntemleri tanıtılacak olup, metin türlerine de değindikten sonra Franz Kafka'nın meşhur “Dönüşüm” eserinin Türkçe çevirileri arasındaki farklar incelenecektir. İnceleme en başta kitapların kısa tanıtımıyla başlayacak, sonrasında çevirmenlerin eserin ruhunu kaynak metinden erek metne ne derece verebildiği incelenecektir.

Araştırmanın Önemi

Bir toplumun gelişimi ancak okuyarak sağlanabilir. Uluslararası kabul Dünya Klasiklerinin toplumun ufku açmaktaki rolü oldukça büyüktür. Dünya klasikleri, farklı kültürlerin, zamanların ve düşünsel akımların temsilcisi olan önemli edebi

eserlerdir. Bu eserler, birçok açıdan toplumların ufkunu genişletir. Ayrıca Dünya klasikleri, farklı kültürleri ve yaşam tarzlarını tanıtır. Bu eserler, okuyuculara farklı toplumların değerlerini, geleneklerini ve düşünce tarzlarını anlama fırsatı sunar. Bu da kültürel anlayışın artmasına ve kültürel aktarıma zemin oluşturmaktadır. Bunun yanında çeviri geçmiş dönemdeki yaşam biçimlerini ve düşünce sistemlerini yansıtır. Bu eserler, toplumun tarihi gelişimini anlamada yardımcı olur. Okuyucu farklı felsefi ve düşünsel akımların keşfini yaparken farklı fikirleri, ideolojileri ve dünya görüşlerini oluşturmasına olanak tanır. Bu da zengin ve çeşitli bir düşünme tarzı geliştirmeye yardımcı olur. İşte bu sebeplerden ötürü eser çevirisinin önemi büyüktür. Kaynak metinde verilmek istenen mesaj erek metinde de gerçekten verilmiş mi? Aynı ruh erek metne yansımış mı? İşte bu soruların yanıtlarının ülkemiz okurları açısından önemi büyüktür. Çünkü çeviri kokan eserler başarısız olmaya mahkûmdur.

Sınırlılık

Bu çalışma Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı eserinin altı çevirisinin Türkçeye çevirilerinin eleştirisi ile sınırlı kalacaktır. Bu kitaplar ve çevirmenleri; Gülperi SERT çevirisiyle Türkiye İş Bankası Yayınları, Ogün DUMAN çevirisiyle İndigo Yayınları, Tanıl BORA çevirisiyle İletişim Yayınları, Ahmet CEMAL çevirisiyle Can Yayınları, Çağlar TANYERİ çevirisiyle Koridor Yayınları, Kamuran ŞİPAL çevirisiyle Değişim Yayınlarıdır.

1. BÖLÜM: ÇEVİRİ KURAMLARI, KURAMLARIN SÖYLEM VE YÖNTEMLERİ

1.1. Çeviri Eylemi Kuramı

Doğası nedeniyle karmaşık bir yapıya sahip olan çeviri, günümüz dünyasında dilbilim, iletişimbilim, metin-, yazın- ve yorumbilim gibi farklı bilim dallarıyla da etkileşime geçerek onların yöntem ve kuramlarından da faydalanmıştır. Kuramlar edebi eserin incelenmesini ve analizini mümkün kılan yöntemlerdir. Diğer taraftan edebi kuram veya teoriler edebiyatın ne olduğunu, bunun yanında edebiyatın nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığını, kapsamını, sınırlılıklarını belirleyen inceleme yöntemleridir. Yüzyıllar boyu oluşan analiz yöntemlerinden elde edilen bilgi birikimleri, günümüz kuramlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Dil bilimcilerin bakış açılarındaki farklar geliştirilen kuramların çeşitliliğine zemin hazırlamıştır. Geçgel'e (2023, s.1) göre ise edebiyat kuramları, edebi metinlerin nasıl olması gerektiğini ortaya koyar; bunun yanında sanatçı-eser-okur-toplum arası ilişkileri de inceleyerek bir hüküm verme işlevi yerine getirir. 1984 yılında Finlandiyalı dil bilimci Holz-Mänttari (1936) tarafından yazılan *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode* (Translational Action: Theory and Method) çeviriye ilişkin eylem kuramıyla ilgili detaylı bilgiler vermektedir. "Holz-Maenttaeri'de çeviri eylemi kavramı ile çeviriyi, çok geniş bir boyuta taşıyarak kuramına "Çeviri Eylemi Kuramı" adını vermiştir" (Tosun, 2017, s.116). "Dil bilimcinin bu kuramında çevirmenin eylemi, dilsel ve metinsel dönüşümlerin önüne geçmektedir. Bu eylemin dilsel etkenlerin dışında pek çok etkeni bulunmaktadır" (Tosun, 2017, s.116). "Holz-Maenttaeri bu tanımlama ile çeviriye bütünsel bakış açısı kazandırarak çeviriye bilim olarak bakmayı sağlamıştır" (Tosun, 2017, s.117). "Ayrıca Holz-Maenttaeri çeviri kuramlarını izleyerek kendine ait bir kuram oluşturduğu, bu kuramın ise diğerlerinden farklı olduğunu ve bu farkın bilincinde olduğunu ayrıca kendi oluşturduğu çeviri eylemi Kuramı'nın çeviri bilim alanında paradigma değişiminin başlangıcı olduğunu göstermek istemiştir (Tosun, 2017, s.117).

"Çevirmen erek kültür ve kaynak kültürün farklı beklenti ve amaçlarının olduğunu bilir ve kendi uzmanlık ve kültürel birikimiyle yapacağı çevirileri bu çevirileri beklenti ve amaçları doğrultusunda üretmek ister" (Köktürk, Odacıoğlu, 2015, s.292).

Çeviride meydana çıkan ürün için kaynak metnin aktarımı olduğunu düşünmek doğru değildir. Bilakis çeviri bir uzmanlık isteyen alan çalışması sonucunda oluşan bir üründür. “Çevirmenin çeviri yapmasını diğer dil bilenlerin çeviri yapmasından ayıran, çevirmenin diğerlerine karşı çeviri eyleminde uzman olmasıdır” (Tosun, 2017, s.117). Bir çevirmenin çeviri yapması ile sadece dil bilerek çeviri yapanların arasında önemli bir fark vardır. Çevirmen çeviriye uzman gözüyle bakar; dilbilim, iletişimbilim, metin-, yazınbilim ve yorumbilim gibi alanlara hâkim olarak yaptığı çeviri sadece bir metin aktarımı değil erek dilde başarılı bir anlam aktarımı sağlar. Çevirmen metnin ruhunu da alımlamalı ve onu erek metinde yansıtmalıdır. Özellikle edebi çevirilerde bu yadsınamaz bir ihtiyaçtır.

“Holz-Maenttaeri, kendi çalışmasını kuram düzlemine taşıyarak bilimsel araştırmanın birinci görevini yerine getirmiştir. Daha sonra da bir kuramın ikinci ödevi olarak gördüğü, eskiye dayanarak yeni bir kuram oluşturma sürecini, kendi özgün kuramıyla gerçekleştirir. Bu anlamda bu eserin oluşum süreci, Karl Popper’in bilimsel kuramların gelişmesine dair öne sürdüğü süreçle uyum içerisindedir. Maenttaeri, bilimsel gelişimin ve bu gelişimde kendi kuramının üstlenebileceği rolün farkındadır” (Tosun, 2017, s.118).

“Bu çalışmanın amacı çalışma yöntemini belirler: Bir ileti taşıyıcısı olarak “metin”, kendi içerik ve biçim yapısını, işlevinin önceliğinden elde eder. Bu çalışmanın çeviribilimde yeni bir kuramsal yaklaşımı tartışmaya açması beklenmelidir: Söz konusu tartışma “Çeviri Eylemi Kuramı” ve “Yönetimi” üzerine bir tartışmadır” (Holz-Maenttaeri, 1984, s.5; akt.: Tosun, 2017, s.118).

Holz Maenttaerri’nin eylem kuramı erek odaklılığı vurgulamaktadır. Ona göre her çevirinin bir amacı var ve çeviri bir iletişim işlevini yerine getiren amaçlı bir süreçtir. Finlandiyalı kuramcı için burada çeviri erek kültürde belirlenmiş olan amacı yerine getirme kaygısıdır.

“Holz Maenttaerri'nin dile getirdiği "İşlevin önceliği" yaklaşımı, Alman çeviribilimciler tarafından daha sonra "İşlevsel Çeviribilim" olarak adlandırılan (Hönig, 1995), eski kuramlara göre paradigma değişimi olarak nitelenebilecek bakış açısını dile getirmektedir. Çeviri eyleminde çevirmen, çevirinin erek kültürde üstleneceği işlevi öne çıkarmalıdır. Holz- Maenttaerri, "Çeviri Eylemi" kuramıyla, daha sonra Vermeer'in (1992) ve Hönig'in (1995) yazılarında çeviribilimin üst ve en geniş kavramı olarak kabul ettikleri, genel bir çeviri kuramını ortaya koymuş görünür” (Tosun, 2017, s.118).

Tosun'dan aktaran Güneş'e göre (2010, s.52) Holz-Maenttaeri kendi kuramını oluştururken Rehbein'dan etkilenmiştir. Dolayısıyla Çeviri Eylemi Kuramı'nın oluşumunun temelinde Rehbein'in genel eylem modelinin varlığı söz konusudur.

“Holz- Maenttaeri, çeviribilimde mevcut bakış açılarını tek tek sıralayıp, kendinden önceki kuramların çeviri tanımlarından yola çıkarak, hem bütünü görmek, hem de kendi kuramının bu bütüne hangi katkıyı ve yeniliği getireceğini ortaya koymak ister. Çünkü bilimsel bir çalışma öncelikle yığmsal özelliğiyle kendinden önceki çalışmaların bütünsel bilgisine sahip olmalıdır. Kendi yönetimini gerekçelendirmek için Koller'den (1981) yararlanır” (Tosun, 2017, s.118).

Köktürk ve Odacıoğlu'nun (2015, s.291) Mänttäri'den (1984: 110-11) aktarımıyla, Çeviri Eylem Kuramı'nın hiyerarşik bir model vardır ve bu model aşağıdaki gibi bir sıralama oluşturur:

1. Çeviriye ihtiyaç duyan kişi/ kuruluş
2. Çevirmenle bağlantı kuran kişi/ kuruluş
3. Kaynak metni üreten kişi.
4. Çeviri metnini oluşturan çevirmen.
5. Çeviri metni kullanacak kişi.
6. Çeviriyi kullanacak alıcı kitle.”

Sıralaması yukarıdaki şekilde görülen modelde Holz- Maenttaeri tekil bir çalışmadan söz etmez. Bunu yerine işbirliği ve toplu bir çalışmayı öngörür. Ona göre çeviri süreci bir ihtiyacın doğmasıyla başlar. Buna istinaden çeviriciyle bağlantı kurulur ve üretilen metnin transferi için çevirmene başvurulur. Çeviri, metni kullanan kişi aracılığı ile erek kitleye ulaşır ve hedefe ulaşmış olur. Sürecin, ihtiyacın doğmasıyla başlaması ve çevirinin erek odaklı kitle için yapılması kuramın erek odaklılığını gösterir (Topal, 2010, s.36-37).

“Holz-Maenttaeri'nin kuramıyla birlikte çeviri eylemi artık kültür, toplumsal işbirliği, iletişim ve eylem boyutunda gerçekleşen sistemsal bir süreçtir” (Tosun, 2017, s.119). Çeviri toplumdan kültürden ayrı düşünülemez. Her çeviri toplumun kültürel dokusunu metin-, dil-, yazın-, yorumbilim gibi bilim dallarını kullanarak gerçekleştirilir. Çeviri canlıdır ve toplumun yaşayan yapısını aktarır. Eser'e göre (1999, s.29-30) kaynak metin yazarı, kültürün şartları ve okur kitleleri ile erek metindeki şartlar hiçbir koşulda birbiri ile aynı olamaz. Bu durum çoğul dizge kuramında da yer almaktadır.

“Holz Maenttaeri'nin bakış açısı, toplumsal boyut olan "işbirliği" ve "çeviriye özgü iletişim" boyutlarıyla birlikte, Koller'de tanımlanan bakış açılarından farklı olarak,

çeviriye yeni bir açılım kazandırmaktadır...“Yaptığım çalışmayla şu ana kadar çeviri konusunda var olan çalışmaların bütünlüğünü referans almış ya da onlarla bütünleşmiş olmuyorum” (Holz-Maenttaeri, 1984, s.5; akt.: Tosun, 2017, s.120).

“Çeviri eylemi kuramının oluşumunda diğer kuramlardan farklı olan boyut, çeviriyi sisteme bağlı bir aktarım olarak görmesidir. Holz-Maenttaeri sistem kavramı ile kuramını farklı bir konuma yerleştirir” (Tosun, 2017, s.120).

Vermeer çeviriyle ilgili birçok saptama yapmış Holz-Maenttaeri'nin “Çeviri Eylemi Kuramı”nı kendi kuramının da üzerinde tutarak modern çeviribilimin üst kuramı olarak görmüştür. Tosun'un ifadesiyle (2017, s.120) Holz-Maenttaeri çeviriyi bir iş birliği ürünü olarak görmekte ve kültürlerarası iletişim eylemiyle oluştuğunu söylemektedir. Buna göre çevirmen bu iş birliğini iyi yönetmeli, araç olarak kullandığı iletişimi doğru yönlendirmeli, toplumsal işbirliğini uzmanlığı çerçevesinde sağlamış olmalıdır. Akbulut'tan aktaran Topal'a göre Çeviri Eylemi bir yönüyle iletişim kuramına, diğer tarafında ise amaç ve işlevselliğe dayanmaktadır.

“Holz-Maenttaeri, erek metnin kaynak metinle ilişkisini "işlev" açısından değerlendirilir. Çevirmen, her bir metnin çevirisinde işlevsel bir tutum izlemelidir” (Tosun, 2017, s.121).

“Yine bu kuramın çeviri benim için önemli bir yeniliği, çeviri eylemi sürecinde çeviri ürün için öne çıkardığı "işlevin önceliği" ilkesidir. "İşlev" Holz-Maenttaeri tarafından, eylem kuramından yola çıkılarak çeviri bilime kazandırılır. Holz-Maenttaeri'ye göre her insan eylemi gibi çeviri eylemi de, bir eylem olarak kabul edildiğinde, amaçlı ve işleve dönük bir eylemdir. Holz-Maenttaeri'nin çeviri eylemi kuramında işlev sözcüğü çeviri eyleminin başlangıcı ve sonucuna yön veren bir öneme sahiptir” (Tosun, 2017, s.124).

“Şu bilinen bir gerçektir ki, konuşmanın genel karakteri, hangi amaçla, hangi durumda ve hangi tarihsel noktada kişinin konuştuğuna bağlıdır... Tüm bu karakterler çevirinin şeklini belirler” (Holz-Maenttaeri,1984:21). Holz-Maenttaeri 'ye göre dilsel eylemler, iletişim boyutunda ortaya çıkarlarken, aynı zamanda devamlı olarak kültürel boyut da kazanırlar” (Tosun, 2017, s.125-126).

Burda kültürün önemi üzerinde durulmuş ve çevirinin asla kültürden ayrı düşünülmemeyeceği vurgulanmıştır.

Böylelikle kültürün çevirinin vazgeçilmez unsuru olduğu, toplum için gerekli olan dili musikiyi, mimariyi dağı taşı işlediği için çeviri aktarımlarında üzerinde durulması gereken en önemli konulardan olduğu da vurgulanmış olmaktadır. Ayrıca çeviride

kaynak kültürdeki unsurların erek kültürde var olmadığı varsayılırsa dinamik bir uyarlama söz konusu olduğu da bilinmektedir. Tosun'a göre (2017, s.130) Holz-Maenttaeri'nin oluşturduğu Çeviri Eylemi Kuramı bilimsel alt yapı olarak eylem kuramına dayanmaktadır. Bu kuram dört ayaklı bir yapıya sahip olup sistem-, eylem-, iletişim- ve kültür kuramlarından oluşmaktadır. Her bir kuram kendi içinde önemliyken kültür ve iletişim kuramları disiplinlerarası çalışmada öne çıkmaktadır. Özellikle kültür kuramı Holz-Maenttaeri'nin kuramında çevirinin sosyolojik boyutu açısından önemlidir. “Çeviri aracılığı ile metnin aktarılacağı durum, farklı bir kültürel aktarımdan ileri gelen, dinamik bir durumdur. Çeviri sürecinde durumların değişimi kültürlerin değişimi ile paraleldir” (Tosun, 2017, s.130). Tosun'un (2017, s.131) Holz-Maenttaeri'den aktardığına göre ise farklı kültürde yazılmış bir eserin anlaşılabilmesi sadece kaynak metnin anlaşılması değil o metne ait kültürün, dünyanın anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Oluşan bu yeni paradigmalara çevirilerin değerlendirilmesi artık daha farklı bir boyuta taşınarak göreceli olmaya başlamıştır.

Bu görüş (görecelik), tüm çevirilerin, bir anadilin dil içeriğini başka bir anadilin içeriğine aktardığını, dilbilgisi ve sözcüklerin ele alınmasının da bu durumda belirleyici olduğu görüşünü savunmaktalar. Bu nedenle Wilhelm von Humboldt'a göre tüm çeviriler olanaksızken Mario Wandruszka gibi başka bilim adamları “dilini” yardımıyla bir aktarımının olanaklı olduğu görüşünü savunmaktalar.

“Holz-Maenttaeri kuramına temel olan bilimsel kuramları sıralarken erek bilime (teleoloji) önemli bir yer verir. Daha önce, sistem ve eylem kuramında yerini bulan, alt amaçlar ve genel amacın çeviri sürecindeki yeri ereksel bir sürecin işlediğini gösterir” (Tosun, 2017, s.133).

“Kuramını oluştururken çeviriyi, "amaçlı ve işleve yönelik bir eylem" olarak tanımlayan Holz-Maenttaeri, eylem sürecindeki "amaç" terimi ile çoklu bir amacı kasteder. Söz konusu olan yalnızca çevirmenin amacı değil, toplumsal anlamda çeviriyle ilgili olabilecek tüm paydaşların amaçlarıdır. Çünkü çeviri, bir topluma yöneliktir ve işbirliği ile üretilir” (Tosun, 2017, s.133).

Seymen ve Selcen Aslan (2019, s.383) ifadelerinde çeviriyi, farklı kişilerce oluşturulan bir oluşumun içinde kişilerin iş birliğiyle hareket ederek oluşturabilecekleri bir eylem olduğunu toplumsal ağ içinde farklı aktörleri bir araya getiren ve bu aktörler arasında işbirliği gerektiren bir eylem olduğunu belirtir.

Holz-Maenttaeri çeviri eylemini bir sistem olarak ele alır ve eylemi sistemden ayrı düşünemez. Çevirmenin oluşturacağı metin de çevirmen de sistemin içinde olup aynı zamanda kültürden de ayrı düşünülemez (Tosun, 2017, s.135).

“Holz-Maenttaeri'nin kuramını oluşturan eylem, amaç, sistem ve işlev ayakları, toplumsal işbirliği olmadan yerine getirilemez. Bu durum kuramın toplumsal boyutunu oluşturur. Çeviri, gereksinim duyan- çevirmen - metin- amaç- işlev- alıcı zincirinde cereyan ederken, sürecin toplumsal dinamiği çeviri işlevi açısından oldukça önemlidir. Toplumsal boyut, çeviride işbirliği ve durum bağlamı ile kuramda yerini alır” (Tosun, 2017, s.142).

“Holz-Maenttaeri, çeviriyi bir iletişim eylemi olarak algılamakla birlikte, çevirinin işbirliği ile gerçekleşen dolaylı bir iletişim olduğunu vurgulamıştır.(Holz-Maenttaeri, 1984: 52). Çeviri aracılığı ile gerçekleştirilen iletişim, direkt iletişimden çok farklı ve kendine özgüdür. Holz-Maenttaeri bu yüzden, karşılıklı etkileşimde bulunanlar yerine, işbirliğinde bulunanlar kavramının çeviriyle ilgili taraflar için öngörmektedir” (Tosun, 2017, s.149).

1.2. Skopos Kuramı

Skopos Kuramı her ikisi de çeviribilimci olan Katharina Reiss ve Hans Josef Vermeer'in oluşturduğu ve amaç odaklı bir kuramdır. Reiss ve Vermeer'e göre her eylem bir amaçla yapılmıştır ve çeviri de bir eylem olduğuna göre bunun da bir amacı vardır. Bu maksatla Reiss'tan (1983: 23) aktaran Haldan'a göre (2018, s.103) bir çevirmen çevri yapacağı erek kültür hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmalı ve bunu yerine getirebilmesi için de çevirmenin çeviri yapacağı dil hakkında da aynı şekilde dil yeterliliğine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca Reiss'ın işlevsel çeviri yöntemine göre kaynak metinle erek metin arasında amaç farklılığın olabileceği durumu dikkat edilmesi gereken önemli diğer bir noktadır.

Reiss ve Vermeer'in görüşüne göre çeviride bir kültürden diğer kültüre yapılan aktarım sırasında metin türünün değişmesi gibi bu aktarım esnasında iki farklı kültürün de amaç farklılığı olabilir. Bunun yanında amaç farklılığının bazı bağlantılı olduğu durumlar vardır; bunlar arasında hedef kitle alıcısının sosyal- kültürel durumu, genel kültürü, metin bilinci vb. gösterilebilir (Reiss ve Vermeer, 1984: 103; akt.: Haldan, 2018, s.103-104).

Reiss ve Vermeer'den (1984: 114) aktaran Haldan'a göre (2018, s.104) Reiss ve Vermeer, bir metnin işlevinin yerine getirebilmesinin belirli bir hedef kitle tarafından

anlaşılmasına bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu amaçla çevirinin başarılı olarak sayılması için erek kitle alıcısı tarafından iletişimsel fonksiyonunun kabul görmesi ve kaynak metin yazarının amacının alıcı metinde tanınması gerekmektedir. Ayrıca hedef ile kaynak metin arasında tutarlılığın da olması da bir başka koşuldur.

Diğer yandan Haldan (2018, s.104) çevirinin başarılı olabilmesi için tutarlı, alıcı tarafından anlaşılır, kaynak hedef bağlantılı olması; kaynak metnin niyetinin anlaşılabilir hedef metinde yeniden üretilmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna bağlı olarak, kaynak ve erek metin kendi içinde değerlendirilmelidir ve her ikisi de kendine özgü bir işleve hizmet edebilmelidir.

Skopos Kuramı'na göre çevirmen bir uzmandır ve belirli sorumluluklar taşımaktadır. Örneğin bir çeviri ihtiyacı doğduğunda amacın erek metinde gerçekleşme durumunun kontrolünü sağlaması gerekmektedir. Bunun yanında çevirmen bu yolda tek başına hareket etmediği bir gerçektir ve işi verenle iş bölümünü yaparak işverenin talebini en uygun şekilde yerine getirmesi gerekmektedir.

Skopos Kuramı Vermeer'in "Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie" adlı makalesinde amaç ve niyetin en belirleyici değişken olduğuna değinir ve yine aynı makalede ilk olarak Skopos kuralından bahseder. Vermeer'in "Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie" adlı eserinde Skopos kuramının işlev amaç ve tüm hatlarını ele alır. Bu eser çeviri dünyasında birçok yeniliklere ilham olmuştur. Skopos kuramı ile işlev amaç ön plana çıkmış ve kaynak metin odaklı, yapısalcı, dilbilimselci yaklaşımlar çeviribilim dünyasında yerini amaç ve işlev odaklılığa bırakmaya başlamıştır.

Kitapta Vermeer kaynak metin üzerinde durmaktadır. Kaynak metnin yine kaynak kültürde oluştuğunu ve bulunduğu kültürün eserin şekillenmesine etki ettiğini, belirtir. Aynı şekilde erek metinde oluşturulan bir metnin de erek kültürü içinde barındırdığı gerçeğinden bahseder (Şevik, Gündoğdu, Tosun, 2015, s.190).

Skopos kuramından önce kaynak metne bağlılık ön plandadır ve amacı belirleyicidir. Skopos kuramından sonra ise erek metin öne çıkarak belirleyici durumuna gelmiştir. Ancak burada da bir takım çeviribilimciler salt erek metne bağlı kalmayı seçerek yanlış bir algıya düşmüşlerdir ve bu durum yanlış kuramsal algıya neden olmuştur. Denilebilir ki bu görüş kaynak metinden bağımsız bir "yeniden üretim" yapılmalıdır fikri oluşmuştur.

Vermeer, bir metnin üretiminde kaynak metin ile erek metnin amacının farklı olabileceği ve kaynak metinden yola çıkarak yeniden üretilebilecek erek metin oluştururken ise kaynak metnin görmezden gelinmemesi gerektiğini söyler. Bu durumun ise bazı çeviribilimciler tarafından doğru algılanmayarak kaynak metnin amacını göz ardı eden kuramlar ortaya atmasına neden olduğunu söyler. (Şevik, Gündoğdu, Tosun, 2015, s.191-192).

Vermeer'e göre skopos amacı ön plana çıkarmaktadır. Çevirmen metnin kullanıcısı değil üreticisidir ve bu üretimi yaparken amaç (skopos) ön plandadır. Ancak Vermeer amacın belirlenebilir olduğunu fakat varacağı sonun önceden belirlenemeyeceğini söyler.

“Reis/Vermeer, bir metnin çevirmen tarafından alıcı kitlenin geleneğine göre yorumlanıp, alıcı tarafından algılanamadığı sürece Metin olmadığı görüşündedirler. Bu anlamda, onlara göre çeviriyi bir metnin anlamının kod değiştirme temelinde bir aktarımı olarak anlamak mümkün değildir. Çeviri, bir metnin anlaşılmasını, buna bağlı metni yorumlamayı gerektirir. Böylece çeviri, yalnızca görünen anlama değil, aynı zamanda metinde kastedilen anlamada bağlıdır” (Vermeer/Reiss, 1984:58; akt.: Tosun, 2017, s.187).

“Vermeer/Reiss'e göre bir bilgi sunumu ancak, eğer o bilgi alıcı durumunun koşullarına, beklentilerine uygun görüldüğünde ve alıcı tarafından talep edildiğinde gerçekleşir. Bir metin bir çevirmen tarafından ancak, çevirisi eve kültürün, dilin koşullarına uygun görülürse sunulabilir” (Vermeer/Reiss,1984:85; akt.: Tosun, 2017, s.191).

“Vermeer/Reiss'in kuramında çeviri ancak, ere kültürde söz konusu kaynak metindeki bilginin sunumuna gereksinim duyulduğunda yapılabilir. Evet, kültürün biçim ve işlev özelliği ne tür bir bilgilendirmeyi bekliyorsa çeviri o şekilde yapılmalıdır. Çeviri kararı için en üst ölçüt, erek bilgi sunumu olarak çevirinin işlevidir” (Vermeer/Reiss, 1984:86; akt.: Tosun, 2017, s.191).

“Vermeer/Reiss çeviriyi kaynak metnin yeniden formüle edilmesi olarak algılarlar. Birincil çeviri birimi, metindir. Cümleler çevirmeni, yalnızca metin parçaları oldukları için ilgilendirirler. Asıl olan kaynak metnin anlamının erek metinde yeniden formüle edilmesidir” (Tosun, 2017, s.192).

“Anlam ana etkindir. Anlam, dilsel ve diller arası karşılaştırmalarda sabit kalmalıdır, bu çeviri koşuludur. Bu kuramsal yaklaşımda anlam bir gül belli bir dile bağlı olmaz. Anlam, mevcut özgün bir dilden bağımsızdır, her dil için sabit ve

aynıdır. Anlam, evrensel bir çeviri boyutudur, biçimsel olgulara indirgenirse o zaman iyi bir çeviri olmaz” (Vermeer/Reiss, 1984: 31; akt.: Tosun, 2017, s.192).

“Erek odaklı ve işlevsel olan yaklaşımlar, Metin boyutunu aşarak, çevirinin eylem boyutunda işlevselliğini ve erek kültüre yönelik çeviriyi öne çıkarırlar. “Kastedilen”aktarımı tanımıyla, Vermeer/Reiss’in kaynak odaklı bir yaklaşımın etkisinde kaldıklarını söyleyebiliriz” (Tosun, 2017, s.195).

“Vermeer Reiss'e göre çeviri, bilgi sunumunun özel türüdür ve bu yüzden her durumda kültüre özgü olarak gerçekleşir” (Vermeer/Reiss,1984:19; akt.: Tosun, 2017, s.195).

1.3. Bilişsel Eylem Kuramı

“Daha önce Holz-Maenttaeri tarafından çevirmenin zihinsel süreçlerine kuramsal anlamda değinilmekle birlikte, bilişsel bir bakış açısı yoktur. Holz-Maenttaeri, çeviri süreçlerine kuramsal anlamda değinmekle birlikte, bilişsel bir bakış açısı yoktur. Holz-Maenttaeri çeviri sürecinde yaratıcılık ve sezgiden söz eder, fakat onun kuramı, tam da bilişsel kuramın başladığı yerde yöneme dönüşür. Holz-Maenttaeri'nin yöntem olarak sunduğu “Yapı ve İşlev Çözümlemesi Yöntemi” bilişsel bir süreci kapsamakla birlikte, soyutlaşarak bir kuram çerçevesine çıkmaz” (Tosun, 2017, s.211).

Hönig/Kussmaul, çeviri sürecinde yaşananları, alınan kararları ve stratejilerle ilgili bilişsel yöntemleri “Çeviri Stratejileri” adı altında yayınladılar. Tosun’a (2017, s.212) göre, “Hönig’in 1995 yılında yazdığı “Konstruktives Übersetzen” (yapılandırıcı çeviri) adlı eseri, bilişsel çeviri sürecini bütünsel boyutta ortaya koymaya çalışan bir eser özelliğini taşır”.

“Hönig’in „Konstruktives Übersetzen” adlı eseri ise, çeviri kuramı ve uygulamayı karşı karşıya getirir. Hönig her ne kadar kuramsal bir izlenim vermese de, anlaşılır cümlelerle çeviri süreci için kendi modelini sunar” (Tosun, 2017, s.213). “Hönig, çeviri sürecini öne çıkarmakla birlikte, çeviri eylemi kuramına önem verir. Modern çeviri kuramını “İşlevsel Çeviribilim” olarak görür. Vermeer gibi Hönig de özellikle Holz-Maenttaeri'nin kuramını, işlevsel çeviri, çeviri eylemi ve işbirliği yönleriyle genel kuramsal yaklaşım olarak kabul eder” (Tosun, 2017, s.213).

“Wills, işlevsel ve erek odaklı kuramlara tüm eleştirilerine rağmen, çeviri kuramında çeviri eylemi ve amaç kavramlarından devamlı olarak söz ederek, bizim değerlendirmemizde, işlevsel çeviri kuramının içinde yer alır. Fakat çeviri sürecini

kaynak metin ve erek metin arasında denge kurma süreci olarak açıklamakla, eşdeğerliği savunan ve erek odaklı bakış açılarına bir geri dönüşü yansıtır” (Tosun, 2017, s.213).

“Her şeye rağmen eski kuramsal bakış açılarına geri dönüş, yeni kuramsal bilgilerle birlikte yürüyebilir. Bu anlamda Wills’in yeni kurama karşı olduğunu söylemek çok zordur” (Tosun, 2017, s.214). Tosun’un aktarımına göre (2017, s.214-215) Wills için çevirinin bir karar verme süreci olduğu, kuramsal çabasının ise çeviri yapanın bu karar aşamasında neler yaşadığını gün yüzüne çıkartması olduğudur. 1981’de Wills’in yayınlamış olduğu yazısında, çeviri süreçlerinin araştırılmamış bir alan olduğu ve çeviribilimin gelişiminin bu alanlardaki sürece bağlı olduğu yer almaktadır.

“Wills, çeviride gözlemlenmesi zor olan sezgi ve yaratıcılık süreçlerine değinir. Wills’e göre, çeviribilimde doğal olarak tartışılmaz, tanım ve yöntem olarak zor kavranabilen kavramlar olan, yaratıcılık ve sezgi gibi kavramlar kendi zengin çözümlenmelerinde tartışılabilir” (Tosun, 2017, s.224).

“Wills, erek odaklı kuramlara karşı çıkarak, kaynak metinle erek Metin arasında bir eş değerlik ilişkisinin varlığını kabul eder. Çeviri sürecinin Kara kutusunun açığa çıkarılması ile çevirmenin görevinin, yeni kuramlarda iddia edildiği gibi erek değil alıcısının beklentileri ile değil, aksine kaynak Metin yazarının niyetiyle belirlendiğinin açığa çıkacağını savunur: “Her metin bir orijinal metne dayalı içerik içerisinde görülmelidir. Bu, çevirmenin devamlı olarak çevirdiğim metnin lehine bir davranışı uygulamak zorunda olduğu anlamına gelmez bir gün fakat o da kaynak metinden keyfine göre kendini soyutlayamaz. Çevirmen, var olan ve kendi tarafından sistemsal olarak yeniden yapılan dilsel verilerle çalışır. Bir çeviri ancak bir gün çevirmen kendi iletişim partnerinin somut düşüncesini kavram ve bu bilinçle kendini dilsel eylemde bulunan olarak gördüğünde, iyi bir çeviri olabilir”” (Wills, 1988:43; akt.; Tosun, 2017, s.226).

“Wills, kaynak metni çevirmene işi veren bir işveren konumuna getirmektedir. Kaynak Metin yazarı amaca ve işleme birinci derecede etki eden kişidir” (Tosun, 2017, s.226).

1.4. Makro- ve Mikro Stratejiler Kuramı

Hönig, çeviri kuramları konusunda çevirmenlere dolaylı yoldan, geleneksel çeviri kuramlarının dilbilimin kısıkından kurtulamadığı için, çok soyut ve yararsız kuramlar üreterek, uygulamadan koştuklarını söyler. “Yeni çeviribilim, işlevsel çeviribilim adıyla, çeviri gerçeğine yönelen, çeviri gerçeğiyle bilim yapan yeni bir paradigmadır.

Çevirmenler, çeviri alanında yüzeysel bilgilerle yetinmezler. Çünkü çeviri süreci, dıştan görüldüğü gibi, yüzeysel dıştan görüldüğü gibi yüzeysel bir dil aktarım süreci değildir” (Tosun, 2017, s.266). Tosun’a göre kitabın uygulamacılara yönelik görünmesine rağmen daha çok işlevsel çeviri kuramlarının tanıtımını yaptığı ve en önemlisi Höniğ’in kendi kuramını ortaya koyduğu bir kitap olduğunu hissettirmesidir.

“Höniğ'e göre çeviri bir kültürden diğerine bir köprüdür. Çevirmenler ise anlaşma köprüsünü inşa eden uzmanlardır. Çeviri köprüsü, iki farklı kültür ve dil toplumunun birbirinden Bağlar ve böylece sözcüklerin ve düşüncelerin iki kültür arasında serbest değişimini mümkün kılar. Çeviri köprüsü, metinlere sorunsuz bir şekilde bir taraftan diğer tarafa aktarmaya yarar” (Tosun, 2017, s.266).

“Köprü inşa eden bir uzman olarak çevirmen bir gün görevi ufuksal çalışma tarzına karşı, ufuksal olarak çalışmaz bir gül aksine düzlemsel olarak çalışır. Onun uzmanlığı, düşünce değişiminin mümkün kılan dayanıklı yapıyı oluşturabilmesine dayalıdır. Çevirmem kendi çalışmasında, A ve B arasındaki mesafeyi aşmaya çalışmaz bir gün aksine sonradan ufuksal bağlantı hatlarının da yerleştirilebileceği, dayanıklı bir yapıyı oluşturur” (Höniğ,1995:19; akt.: Tosun, 2017, s.267).

“Höniğ, iyi bir çevirmenin, metinde ne varsa onu çevirdiği görüşünün yanlış olduğu gibi, herkesin bir metni farklı anlamasından dolayı çevirilerin keyfi yapıldığı görüşünün de yanlış olduğunu savunur. Söz konusu olan, çevirmenin çeviri ürün için belirlenen amaçlar ve işlevler doğrultusunda, çeviri sürecinde makro ve mikro stratejiler yardımıyla eşgüdümlemesidir” (Tosun, 2017, s.276).

“Höniğ çeviri sürecinde aktarım yapılırken insan bilincinin hazır verileri işlemediğini ve yorumlanamayan verilerin insan bilincinde bir anlam taşımadığını bundan dolayı çevirmenin bilgileri direk çevirerek aktaramayacağını ve eşdeğer bir çeviri yapabileceği bilgisini yanlışlamaktadır” (Tosun, 2017, s.280).

“Höniğ, bilgilerin beynimizde düzenli ve sistemli olarak var olmadığını, aksine belli çağırışmlarla gerçekleştirdiğini savunur” (Tosun, 2017, s.280).

“Höniğ'in kültürlere göre değişen olgular için verdiği örnekler bize, çeviri eyleminde kültürlerarası bir eş değeriği sağlamanın söz konusu olmayacağını gösterir. Kürtler arasında gerçekleştirilen çeviriler, devamlı olarak kültürel değişim ve kültür süzgecinden geçerler nokta kültürel etkinin dışında, çevirmenlerin dilsel, bilişsel, psikolojik, sezgisel ve yaratıcılık öğeleri çeviri sürecini birlikte etkileyerek, çevirmenin çevireceği metni alımlaması ve üretmesini eş değeriye yer bırakmayacak şekilde öznelştirir. Çeviri metinler arası bir geçişten çok, kültürler

ve özneler arası bir geçişi yansıtır. Çeviri aktarının Metin oluşumu alanında, tüm bu süreçlerle birlikte ürettiği ürün, işlevinde uygun bir erek metindir” (Tosun, 2017, s.285).

“Hönig, sözcüklerin tek başına anlam taşımadıklarını, durum ve kültür bağlamında kendilerine anlamları yüklendiğini belirtir. Sözcükler gerçeğin nesnel ifadeleri değildir” (Tosun, 2017, s.286).

“Çeviri süreçlerinde yapılan işlemlerin amacı nesnel olarak tanımlanabilir, fakat amaca giden yol özellikle işine sokulmaksızın geri dönülüp anlaşılmaz. Yani öznel etkenler hesaba katılmaksızın çeviri şekillenemez” (Tosun, 2002, s.250).

“Hönig'e göre çoğu hataların olduğu alan, birçok çevirmenin bir labirente gibi şaşırıldığı kontrol edilebilir çalışma alanıdır. Tabii ki bu saptama öncelikle sürpriz gelebilir, çünkü bu tehlike kontrol edilemez alan için beklenir, çünkü bu alanda düşüncelerimiz ve çağrışımlarımız vardır” (Tosun, 2002, s.250).

“Bazı kurallar ve ilkeler, geçmişin yanlış davranışlarının düzeltilmesinin araştırılmasıyla ortaya çıkarlar” (Tosun, 2002, s.251).

“Hönig, “iki dilli sözlükte hemen ilk sözcük alınmaz” sözünün gerçek olmayan bir kural türettiğini ve “hiçbir zaman iki dilli sözlükteki ilk anlamları alma” şeklinde bir önyargıya neden olduğunu söyler” (Tosun, 2002, s.251).

“Hönig, bizim akılcılığımızın ve kural arama çabamız bizi, akılcı olmayan davranıştan koruyamayacağını savunur. Ona göre, kim çeviride kurallara ve ilkelere yönelirse, bu kişi hiçbir zaman yönelişi kaybetmekten ve kurallar labirentinde yanılmaktan kendini kurtarmış olmaz (Hönig, 1995: 52). Hönig'e göre, bu kurallardan hiç birisi çeviri eyleminde metinlerin aktarımına dayanmaz, aksine bunlar mutlak yargılardır, ve birbirleriyle hiçbir ilişki içinde bulunmazlar” (Tosun, 2002, s.251).

“Bu yüzden mikro stratejilerin, sezgisel ve açık kuralların ve yargıların labirentinde yanılma tehlikesi çok büyüktür” (Tosun, 2002, s.251).

“Hönig'e göre, mikro stratejinin labirentinden kurtulmak için, bu labirente ne arandığı bilinerek girilirse bir şans bulunabilir. Yani; kontrol edilebilir çalışma alanında (ki bu alan, Hönig'e göre, düşünülmeyen yargılar nedeniyle hiçbir şekilde kontrol edilebilir alan değildir) kurallar ve doğruluk kanıtlarıyla işlem yapmadan önce, bir makro strateji formüle etmek zorundayız. Bu makro strateji bize, labirentin yanılma bahçesine kuş bakışı perspektifinden bakmayı, nerede

olduğumuzu ve ne yaptığımızı devamlı olarak bilebileceğimiz bir bakış olanağı sunabilir” (Tosun, 2002, s.251).

“Hönig burada, makro stratejinin kontrol edilemez alanıyla, mikro stratejinin kontrol edilebilir alanını devamlı kontrol ederek üst bakışı koruyabileceğimizi ve bu üst bakışla ilerlememizi sağlayabileceğimizi saptar” (Tosun, 2002, s.251).

2. BÖLÜM: EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ VE ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ MODELLERİ

2.1. Eleştiri Tanımı

“Tosun’un aktarımında (2013, s.17-18) eleştirinin aslında olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönlü olduğu halde toplumumuzda olumsuz yargı olarak algılandığı, olumlu yönünün göz ardı edildiğidir. Eleştiri bir yorum olmamakla birlikte bir yorum biçimidir. Yorum ve eleştirinin farkı ise amaç ve bakış açısındaki farktır. Eleştirinin yorumun yorumu olduğu söylenebilir. Yorumda yorumu yapanın öznelliği söz konusuysen; eleştiri, eleştiri yapanın kendi bakış açısıyla yaptığı yorumdur.”

Tosun’un (2013, s.31) aktarımıyla, eleştiri amacının olumsuz bir yargı olmadığı ve olumsuz olanı aramadığı; bunun bir gözlem olduğu ve farklı bir bakış açısıyla duruma ait değerlendirme olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca eleştirinin amacı başka bir gözün yapılan işle ilgili düşüncesini belirtmesi olarak da tanımlanmaktadır. Eleştiri insanlar tarafından düzeltme, daha iyiye ulaşma olarak görüldüğünde, yıkıcı olmaktan çıkar ki bu da beraberinde gelişimi getirir. Arnold, “Eleştirinin görevi dünyada bilinen ve düşünülenlerin en iyisini bilmek ve devamında doğru ve yeni fikirler cereyanı oluşturarak bu bilginin başkalarının da paylaşılmasını sağlamaktır” der.

Aydoğan'a göre, eleştirinin en önemli işi bilgiye özellikle yeni bilgilere ulaşmak olmalıdır (Aydoğan, 2002, s.19) Mehmet Fuat'a göre, eleştirinin amaçlarından biri, belki de, bugün için, en önemlisi, sanat yapıtını ölçmek, değerlendirmektir.”İyi”yi kötüden ayırmaktır (Fuat, 2001, s.12-13; akt.: Tosun, 2013, s.32).

“Eleştirilerin öznellik ve nesnellikleri çokça tartışılmaktadır. Daha önceki çalışmamızda (Tosun 2007), eleştirinin öznelliğini konu aldık. Oysa eleştirmenler, hep nesnel olma peşindedirler. Hiçbir eleştirmen, “ben öznel eleştiri yapacağım” diyerek yola çıkamaz. Fakat tüm eleştiriler, sonuçta bir öznelliği, ilgili bakışın sonucunu yansıtır. Fuat'a göre, eleştirinin nesnellığı iddiası, eleştiri yapanların haklılığını savunmak için en çok başvurduğu yoldur. Oysa eleştirinin nesnellığı, genel bir açıklamadır ve kime göre neyin nesnel olduğu açık değildir. Eleştirinin bilimselliği de aynı şekilde tartışmalıdır (Tosun, 2013, s.18). Tüm zamanları, kuramları ve sistemleri kapsayacak nitelikte bir nesnellikten söz edilmesi mümkün değildir. Ne tüm zamanlar, ne tür kuramlar, ne de tüm sistemler için geçerli bir nesnellik söz konusu olamaz. Her bir nesnellik, başka bir şeyi öznelleştirir.”

Eleştiri, kendi bakış açısıyla her zaman nesnel, fakat farklı bir kişinin bakış açısıyla her zaman öznel” (Tosun, 2013, s.19).

Bilimsel kuramlarda olduğu gibi eleştiri kuramlarında da, eleştirmenin yaptığı eleştiri salt gözlemden doğrulama ya da yanlışlamayla yaptığı ilkesinin yerine, eleştirmenin daha önceden yapılandırılmış bir bakış açısıyla eleştiri yaptığı göz ardı edilemez (Tosun, 2007:23; akt.: Tosun, 2013, s.19).

“Fuat'a göre, eleştirinin bir de yalnızca özünü içeren dar anlamı var. Bu öz, tek sözcükle “değerlendirme”dir. Araştırma, inceleme, açıklama çalışmalarından, çeşitli bilimsel yöntemlerden yararlanarak ya da yararlanmayarak, nesnel olarak ya da öznel olarak yapılan değerlendirme işidir eleştiri. Bir değerlendirme yetisi, öznel eleştirinin özellikle sanatçılarda ortaya çıkan doruk noktası. Eleştirmenin edinmesi gereken yeti budur. Yoksa kullandığı hiçbir yöntem onu özlenen düzeye çıkaramaz. Araştırmacıdır, incelemecidir, ama sözcüğün dar anlamıyla “eleştirmen” değildir” (Fuat,2001, s.195; akt.: Tosun, 2013, s.20-21).

2.2. Edebiyat Eleştirisi (Hermeneutik)

“Akıncı ve Çellik’in ifadelerine göre (2014, s.170) Edebi eleştiri anlama ve yorumlama etkinliği temeli üzerine oturmaktadır. Hermeneutik kuramın ise bu gereksinimden doğduğu ve edebi eleştiri ile arasında yakınlık bulunmasına rağmen çok iyi değerlendirilememiş olduğudur. Denilebilir ki Eleştirel Hermeneutik edebiyatın anlama ve yorumlanmasına yön verebilecek imkândadır. Bu imkânların neler olabileceği de ancak hermeneutiği yakından tanımakla mümkündür.”

Arı'nın aktarımına göre (2021, s.360) Antik Yunan'da “hermeneutik” kelimesinin kökünün ifade, yorumlama ve çeviri anlamına geldiği, bu eylem için kullanılan ‘hermeneuein’ sözcüğüne dayandığı bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir.

“Almanca'da yabancı bir terim olan “Hermeneutik” Yunan kelime ailesine ait olan “hermeneuein” sözcüğü, “Hermeneutik” terimi ile ilişkilendiriliyor. Hermeneuein sözcüğü ifade etme, anlatma yorumlama gibi anlamlarda da kullanılabilir” (Gadamer, s.58; akt.: Tosun, 2013, s.96).

Ancak Stolze ve Stanley gibi araştırmacılar “hermeneutik“ kavramının 17. Yüzyılda ortaya çıktığını savunur. Bu dönemde modern dil felsefesinin adından söz edilmeye başlandığı ve çeviri ile Hermeneutik arasında ilişkiler kurulduğu ele alınmıştır.

“Hermeneutik, felsefi bir yöntemdir. Bir yöntem olarak amacı yorumu açığa çıkarmak ve anlatmaktır. İnsan eline yorum doğrudan verilmez. Elinde olan sadece

tanımlardır. Bu nedenle insan, yorumdan yoksundur. Bu yoksunluk insanı arayışa, anlamı bulma çabasına sürüklemektedir. Hermeneutik yöntem, insanın elindeki tanımları parçalayarak içindeki anlamı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. “Hermeneutik, hermeneuik sanatı, yani bildirme, haber verme, çeviri yapma, açıklama ve açılama sanatıdır. Tanrıların habercisi/ mesajcısı/ elçisi Hermes tanrıların mesajlarının dümdüz bir aktarımı değildir; tanrısal buyrukların birer açıklamasıdır” (Gadamer, Habermas ve diğerleri, 1995, s.11 çev. Özlem). Yöntemin kökenin inildiğinde tanrıların mesajlarının yorumlanmasına dayalı olduğu görülmektedir. Bu yorumlama elçi tarafından halka karşı gerçekleştirilmiştir. Halkın bu mesajları yeterince anlaması için hermeneutik yöntem kullanılmıştır. Tanrıdan gelen mesajların halk için çevrilip yorumlanması teolojik kaynağa dayalı bir açıklamadır. Bu açıklamayı Ortaçağ’da Augustinus’da kullanmıştır. Augustinus, Hristiyan öğretisini hermeneutik yöntemle açıklamış ve yorumlamıştır” (Akkayagil, 1995, s.1-2).

“Yorum- eleştiri ikilisinin ayrılmaz bir ilişki olduğunu, modern yorumbilim öncüsü Schleiermacher’in kuramında görebiliriz. Schleiermacher’in eserinin adı “Hermeneutik ve Eleştiri”dir. Schleiermacher, yorumun ne olduğunu açıkladıktan sonra, yorum için söylenen tüm sözlerin eleştiri için de geçerli olduğunu savunur ve eleştiri yorumun devamı, hatta birlikte bir dialektik oluşturan bir bütün olarak görür. Yorum ve eleştiri birlikte bir dialektik oluşturarak, metinlerle ilgili gerçek düşüncüyü ortaya koyabilirler[...]. Gadamer için, yorumun bireyselliği değil toplumsallığı öndedir. Bireysel yorum toplumsal bileşenlerin bir sonucudur” (Tosun, 2013, s.95).

“Schleiermacher kuramının bir devamı Gadamer’in yorumbilim kuramıdır. Orta çağın gelenekçi bakışından yola çıkarak bir gelenekçi ve felsefi hermeneutik oluşturan Gadamer için, yorumun bireyselliği değil toplumsallığı öndedir. Bireysel yorum toplumsal bileşenlerin bir sonucudur” (Tosun, 2013, s.95).

Tosun’a göre (2013, s.96) ancak organik bir bütünden söz edilen yazarın yapıtı hermeneutik metin olarak kabul edilebilir. Hermeneutik özellik ise yazarın kendi oluşturduğu metni okur tarafından yeni bir meın olarak yorumlanmasıdır. Hermeneutik bir iletişim, “ifade etme” ve yorum olarak tanımlanabilir.

“Gadamer’in hermeneutik kuramı, hermeneutik’in tarihselliği ve evrenselliğini merkez alır. Gadamer metnin hazır sunulan bir nesneye karşı öznel bir yaklaşımı değil, tarihi ön kabulü olan evrensel bir nesneye karşı öznel bir yaklaşımı temsil ettiğini, bir metnin öznel algılanmasının, onun özne tarafından önyargısız, salt

öznel, tarihten bağımsız bir yorumlama olamayacağını belirterek hermeneutik yaklaşıma farklı bir öznellik ve tarihsellik boyutu getirir” (Tosun, 2013, s.96-97).

“19. yüzyılın metin yorumu ve eleştirisiyle ilgili diğer bir akımı hermeneutiktir. Hermeneutik, yazarın yorumunu, hem doğal çevre hem de yazarın psikolojisi ile birlikte yoruma dâhil eder. Aynı şekilde metnin yapısının, yoruma dâhil olmasıyla yapısalcı bakış açısını da bünyesine ekleyen hermeneutik akımı, bir metni anlama, yorumlama ve eleştirmeye dayalı bir kuram geliştirir. Schleiermacher, hermeneutiği bir anlama sanatı olarak tanımlar. Hermeneutik anlama, bir öznel bir de nesnel olmak üzere, biri metne diğeri özneye dönük olmak üzere, iki türlü bir bakış anlamına gelir” (Tosun, 2013, s.28).

“Çevirinin doğası öznel olmakla birlikte, çevirinin araştırılması, diğer sosyal alanlarda olduğu gibi nesnel ölçütlerle gerçekleştirilebilir. Çevirinin bilimsel doğası, hermeneutik ve sistematik bir ikili bakışa açıktır. Çevirinin hermeneutik yönü, bireysel bir çevirmenin yorumu olması, sistematik yönü ise çeviri nesnesi olan metin ve metnin oluşumundaki etkenlerin karmaşıklığındandır” (Tosun, 2013, s.47).

“Schleiermacher’ın "Hermeneutik"inin merkezinde yer alan bir gün ne nesnenin hakikatle olan bağlantısı, ne de sabit bir anlamdır. Aksine bir edim, bir sözel iletişim eylemini anlamaktır” (Tosun, 2013, s.160).

“Schleiermacher’e göre hermeneutik, "anlamanın sanatı"dır. Anlamanın sanatı olarak, genel değil, birçok özel hermeneutikler söz konusudur. Schleiermacher, yorumbilimin sadece anlamanın bir sanatı olduğunu, fakat bir anlayış ve ifade sanatı olmadığını söyler” (Tosun, 2013, s.161).

Reiss’e göre çeviri, eleştirisinde beş kategorinin olduğu ve bunlardan biri olan kişisel kategorinin, çevirmenin kişiliğiyle, onun hermeneutik zorlukları ve kişisel gelişimiyle ilgili olduğu zikredilebilir.

“Heidegger’e göre insanın bilgisi ön anlama ile başlar. “Heidegger’in varoluş felsefesinin hermeneutiğe kazandırdığı en önemli yön, onun ön-anlama kavramında yatar.” İnsan sadece kendi içinden, kendisinden hareketle var oluşunu anlayabilecektir” (Akkayagil, 1995, s.3).

2.3. Çeviri Eleştirisi ve Modelleri

“Çeviri Eleştirisi uzun bir süre çeviribilimin üvey çocuğu gibi görülmüş ve sadece gazetelerin edebiyat eklerinde gerçekleştirilebilmiştir. Bu bağlamda çeviri eleştirisi

için tipik olan eleştirinin ölçütlerine bağımlı değer yargılarının öznel olması ve çoğunlukla genel ifadelerden ibaret olmasıdır. Çeviribilim ancak 70'li yılların başında çeviri eleştirisinin görevleri ve amaçlarıyla ilgilenmeye başlamıştır” (Tosun, 2013, s.165).

Çeviri eleştiridi ilk zamanlarda kelimesi kelimesine çeviri olarak nitelenmekteydi. Yani bir çeviride aranan kelimeye sadık kalınması durumuydu. Sonraki dönemlerde okura olan etkisinden, okurun ne derece zevk aldığından söz edilmeye başlandı. 20 yüzyılın ikinc yarısında, eleştiri konusu pek çok model tarafından detaylı olarak sorunsallaştırıldı.

1790 yılında “Easy on the Principles of Translation” adlı kitabı ile Frazer Tyler bir kaynak metnin birçok çevirisini karşılaştırarak çeviri eleştirisini yapmıştır. Bundan sonra bu alanda birçok yeni akımlar ve fikirler ortaya konmuştur.

“Önceleri, devamlı şekilde kaynak odaklı bir bakış açısıyla, kaynak metinden yola çıkan çeviri eleştiri yöntemleri, çeviri eleştirisinden çok, bir hata çözümlemesi, bir dilsel karşılaştırma yapmışlardır. Çeviri eleştirisi çok uzunca süre, kaynak metinle eşdeğer bir çeviri arayışı, eşdeğer bulunmayan çevirilerin hatalı bulunması şeklinde gelişmiştir. Daha sonraları, bu eleştirilerin pratikte çevirilerin düzeltilmesi için bir katkı sağlamadığı görülmüştür. Erek odaklı kuramların çeviri metne ağırlık vermesiyle birlikte, kaynak ve erek metin arasında bir eşdeğerlilik arayışından vazgeçilmesiyle, bu eğilimin çeviri eleştirisine yansıdığı görülür. Çeviri kuramının erek odaklı yaklaşımının çeviri eleştirisine etkisi, çevirilerde artık kaynak metinden değil erek metinden yola çıkan bir çeviri eleştirisi olmuştur. Çeviri eleştirisi artık bir hata çözümlemesi, bir dilsel eleştiri değil, bir erek metnin özgün olarak değerlendirilmesidir” (Tosun, 2013, s.177-178).

Tosun'un aktarımında (2013, s.178-179) Levy'nin çeviriyi bağımsız bir edebi tür olarak görerek bu eylemi bir yeniden üretme boyutuna getirmiştir. Çevirinin şekil ve anlam bütünlüğünden ziyade okur üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır.

“Reiss'e göre çeviri, eleştirisinde beş kategori vardır: birincisi edebi kategori, metnin seçimi, ikincisi; dilbilimsel kategori, kaynak metnin dilsel yapısının araştırıldığı, üçüncüsü, okur odaklı kategori, dil dışı etkenleri hesaba katan kategori. Bunlara ilaveten, ilk üçünü kafasında tutarak, işlevsel kategori, çevirmenin metin türü normu, dili ve dil dışı determinantları alıcı kitle için gerekli olan çevirinin spesifik işlevini çözebilmek için kullandığı ve bunlara bakarak çevirisini yapmasıdır. Sonuncu olarak kişisel kategori, çevirmenin kişiliğiyle, onun hermeneutik zorlukları ve kişisel gelişimiyle ilgili olan kategori olarak

zikredebiliriz” (Tosun, 2013, s.179). Reiss (1971) kendi çeviri eleştirisi modeli için çıkış noktası olarak meinlerin dominant iletişimsel işlevlerine göre ayrışmasını seçmiştir.”

Tosun’a göre (2013, s.183) Popoviç’in en ideal çeviri eleştirisi iki iletişim durumunu kapsar. Bunlar; orijinal metin ve çeviri metnidir. Popoviç’in çeviri eleştirisi hakkındaki düşüncesine göre çeviri eleştirisi pratikte iki türe kadar indirgenebilir. Bunlar; çeviriyi orijinalle karşılaştıran direk eleştiri ve orijinal metin olmadan yapılan çeviri eleştirisidir. Dolaylı eleştiri, edebiyat eleştirisine dayalı ve bu çevrilmiş eserin eek edebiyatında hâkim olan norm ve konvensiyonlarına bağlantıyı nasıl kurması gerektiğini amaç edinen bir eleştiridir.

Koller üç aşamalı bir eleştiri modeli oluşturmuştur: Metin eleştirisi yani çevrilecek metnin çözümlenmesi, iki bölüme ayrılan metin karşılaştırması ve ilk iki işlemde elde edilen verilerle çevirinin değerlendirilmesi (House-Baumgarten, 2007:8; akt.: Tosun, 2013, s.186). Çeviri karşılaştırmasını iki adımda sunan Koller Pretikte erek dil kaynak dil karşılaştırması için birkaç önemli noktayı belirleyerek bu işlemi yapar (Tosun, 2013, s.187).

“Baumgrande'ye göre, çevirmen tarafından anlaşılan şey, kaynak metnin anlamı değil, daha çok hem kaynak metnin alıcısı hem de erek metnin göndereni olan çevirmenin kafasında çözülmüş olan anlamın bilişsel kopyalanmasıdır” (House-Baumgarten, 2007:10; akt.: Tosun, 2013:190).

Wilss’ten (1981:266-267) aktaran Tosun’a göre (2013:197) Wills; bütünsel ve bilimsel çeviri eleştirisini üç safhaya ayırmıştır. Bunlar; Metin eleştirisi, metin karşılaştırması, metin değerlendirmesidir. Metin eleştirisine bakıldığında, kaynaktaki metni, erek dilsel imkânlar ile bazı etkenlerden yola çıkarak eleştirir. Bunlar; genel dilin işlevi, içerik, form ve çevrilen metnin özelliğidir. Çeviri karşılaştırması ise, çeviri işinin tasvir edilmesinden oluşur. “W. Wilss, eleştiride nesnellik sorunu ile ilgilenir daha çok” (Tosun, 2013:198). Yine başka bir çeviri eleştirisi yaklaşımını ele alan Tosun’un (2013, s.200) belirttiğine göre Ammann'ın çeviride amaç (skopos) odaklı yaklaşımı benimser ve metin içi- metin dışı ilişkilerin belirlenmesinin ise alıcı odaklı yapıldığını savunur. Alıcının çevirideki rolü üzerinde duran Amman daha önce Eco'nın geliştirdiği örnek okur kavramıyla okuyucunun etkisini araştırır.

“K. Van Den Broeck üç aşamalı bir modelden yola çıkar; ilk olarak kaynak metin ve erek metnin karşılaştırmalı çözümlenmesi şeklinde bir tanımlama öngörür ve daha sonra

bunların temelinde, çevirinin değerlendirileceği ve eleştirmeci bir çözümlemesini yapar” (Snell-Hornby, Hönig/Kusmaul,Schmitt,1998:373; akt.: Tosun, 2013, s.201).

“İkinci aşamada erek metnin öğeleri orijinalin uygun metin birimleri ile karşılaştırılır. Bu sırada özellikle belirtilen değişimlere dikkat edilmelidir. Son aşama, Metin birimleri tabanında orijinal ve çeviri arasındaki farklılıkların genel tanımını kapsamaktadır. Böylelikle iki metin arasında kelimesi kelimesine ya da eş değerliliğin şekli saptanabilir” (Snell-Hornby,Hönig/Kusmaul,Schmitt, 1998:373; akt.: Tosun, 2013, s.179).

“Faruk Yücel'e göre, çeviri eleştirisinde neyin nasıl eleştirileceği konusu, benimsenen kuramsal yaklaşıma göre değişebilmektedir (Yücel, 2007: 40). Yücel, çeviri de neyin, nasıl, kime göre ve niçin eleştirildiğini açıkça vurgulanması gerektiğini savunur. Aksi durumda yapılan eleştiriler mikro düzlemde kalacak ve kaynak Metin odaklı olmanın ötesine geçemeyecektir” (Tosun, 2013, s.173).

Yücel'in erek metinden kaynaklanan ve kaynak metinle karşılaştırma olmaksızın yapılan bir çeviri eleştirisinin erek odaklı kuramların ve işlevsellik bakışını temsil ettiğini düşünür.

“Faruk Yücel beş aşamalı bir çeviri eleştirisi modeli önermektedir: Metin odaklı çözümlemeyi kapsayan birinci aşamada, eleştirmenin öncelikle kaynak metnin makro ve mikro yapısını çözümleyerek metni biçimsel ve içeriksel açıdan irdelemesi gerekmektedir [...] Birinci aşamaya göre daha soyut ve bütüncül bir nitelik taşıyan ikinci aşamada, metinde doğrudan dile getirilmeyen ancak metnin anlamını etkileyen kültürel, toplumsal, bireysel ve tarihsel etmenler ortaya konmalıdır” (Tosun, 2013, s.203).

“Dördüncü aşamada ise, çevirmenin çevirideki amacı ve niyeti sorgulanmalıdır. 3 aşamada belirtilen sapmaların hangi nedenlere bağlı olarak gerçekleştiği bu aşamada ortaya çıkmaktadır” (Tosun, 2013, s.204).

“Eleştiri modelinin son aşamasında, eleştirmen kaynak metnin varlığını dikkate almadan, başka bir söyleyişle, çeviriyi Özgün dilde yazılmış bir metin gibi okuyarak, çevirinin erek dil okurunda nasıl bir tepki yaratmış olabileceğini ortaya koyabilir” (Yücel, 2007:55; akt.: Tosun, 2013, s.204).

M. Gideon Toury

“Çeviri eleştirisi Toury'nin bakış açısıyla belirli alıcı kültür için oluşturulmuş olan erek metinlerin araştırılmasından oluşmaktadır. Çeviri eleştirisi Toury'ye göre, var olan bir alıcı kültürde üretilmiş olan bir ikinci (meta) metnin araştırılmasından

oluşur. Böyle bir çözümlenme, genel çevirmen davranışlarında değişmez olanları bulmak ve diğer yandan kültüre özgü çeviri davranışlarını düzenleyecek katkılar yapabilecek normlar bulmaktır” (Tosun, 2013, s.207).

3. BÖLÜM: EDEBİ METİNLER, EDEBİYAT ÇEVİRİSİ VE METİN TÜRLERİ

“Her metnin kendine özgü anlamı, anlatım biçimi ve hatta sesi vardır. Bazı metinler öğretmeyi, bazıları düşündürmeyi, kimileri sezdirip duygulandırmayı amaçlar. Bu çalışmada bizim konumuz, öğretici ve açıklayıcı metinler değil sanat metinleridir. Bunlara edebî metinler denmektedir” (Aktaş, 2009, s.190).

“Edebî metin kültür alanı(tinsel alan) içinde yer alan ve bu alanın şartları içinde incelenip değerlendirilebilen bir gerçekliktir. Edebî metin, özellikleri kendinde gizli bir iletişim aracıdır. Edebî metin kurmaca bir yapıdır. Edebî metin, dille gerçekleştirilen sanat etkinliğidir. Edebî metinde, dilin şiiriyet (poetique) işlevi hâkimdir. Edebî metnin bir göstereni birçok gösterileni vardır. Yani edebî metin her okunduğunda yeniden kurulur ve yaratılır. Edebî metnin göndergesi kendi içindedir. Edebî metin kendi dışında herhangi bir varlığı ve kavramı ifade etmez. Edebî metin gerçekliği yorumlar, dönüştürürve değişerek kendi gerçekliğini oluşturur. Edebî metin kendi dönemini yansıtmaz, kullandığı her türlü malzemeyle temsil eder. Her edebî metin bir gelenek içinde oluşur, kendisinden önceki eserlerden ve bilgi birikiminden yararlanır, daha sonrakilere zemin hazırlar, malzeme verir” (Aktaş, 2009, s.138-139).

3.1. Katharina Reiss’in Metin Türleri

“Alman psikolog Karl Bühler dilin işlevini temel alan ve metinleri üç farklı kategori olarak sınıflandıran organon modelini oluşturmuştur. Bu modelde üç esas işlev olan göndergesel, anlatımcı ve duyumsal işlev üzerinde durulur. Bühler’in bu işlevler doğrultusunda metinler tiplerini üç farklı sınıfa bölerek gösterim (Darstellung), anlatım (Ausdruck) ve ikna (Appell) metinlerini oluşturmuş olur. Katharine Reiss da metin türlerini oluştururken bu işlevleri kullanmış ve Bühlerin bu sınıflandırmasını metin türlerini oluştururken esas almıştır. Bu metin türleri ise bilgilendirici (informative), anlatımcı (expressive) ve işlemsel (operative) metin türleridir. Reiss daha sonra bu dört temel metin türüne işitsel-araşsal (audio-medial) metinleri eklemiş ve çevirmenler için bir çerçeve çizmek istemiştir. Buna göre çevirinin amacına uygun metin belirlenmiş olacak ve eşdeğer ölçütlerini karşılaştırma imkanı sağlanmış olacaktır. Reiss Bu bakımdan metin türlerini tanımlamak çeviri değerlendirmesi bakımından fayda sağladığını söylemektedir” (Uğurlu, Domacı, 2020, s.87).

Şekil 1: Reiss'in Metin Türleri ve Metin Değişkenleri

Kaynak: (Munday, 2010:113; akt.: Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.88)

Yukarıda yer alan piramitte reis metin türleri ve örneklerini vermiştir. “ görüldüğü gibi şeklin uç ısımlarında kitap, şiir ve reklam türleri yer almaktadır. Bu türler metnin tüm özelliklerini taşıdığı için şeklin uçlarında verilmiştir. Uçlar arasında kalan diğer metinler ise hibrit olarak adlandırılır. Burda bir metnin birden fazla sınıfta yer alabileceği gösterilmektedir. Örneğin bir biyografi hem bilgilendirici hem de anlatıcı öğeler barındırdığı için iki sınıflamaya da tabi olabilir. Reiss'in önemle vurguladığı metnin yalın veya hibrit olarak hangi sınıfta olduğunun belirlenmesidir. Çünkü tüm belirlenen metnin çevirisi çevirmenin stratejisini belirlemek için yol göstermiş olacaktır (Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.88-89).

Metin tipolojisinde Dilbilimsel yaklaşıma göre dilin üç temel fonksiyonu vardır:

- a) Anlatım fonksiyonu
- b) İfade fonksiyonu
- c) Mesaj fonksiyonu

“Temelde her metinde bu üç fonksiyon söz konusudur fakat metinlerde bu fonksiyonların hiyerarşik sıralanması söz konusudur... Bir metin adaequat olarak çevrilecekse, o takdirde kaynak dil ve erek dil metninde dil fonksiyonlarının hiyerarşisi muhafaza edilmelidir” (Tosun, 1996, s.96).

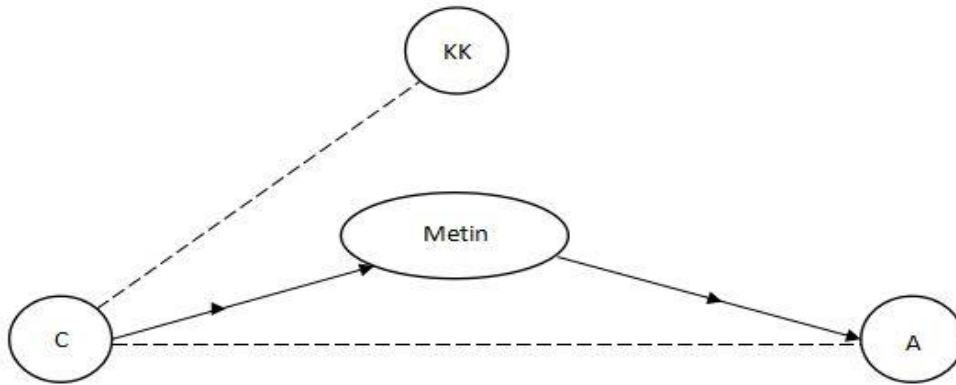
Anlatım fonksiyonu bilginin, malumatın verildiği metinlerdir. Niyet bilgi vermektir, içerik vurguludur.

Katharina Reiss, erek metin okuyucusunu bilgilendirmek ve bu işlevin erek metine aktarımının çevirmenin gözetiminde gerçekleşmesi gerektiği aktarılmaktadır. Bu metin türünde dilsel öğelerden ziyade mantıksal ve göndergesel boyut ön plandadır anlatım yalındır. Diğer yandan biçim olarak bakıldığında çevirinin erek metnin kullanımlarına yönelik olması gerekmektedir. Reiss'ın bilgi verici metin türleri için içerik açısından bakıldığında kaynak metin odaklı olduğu belirtilse de biçimi ve kullanımları doğrultusunda erek kültürün yapısına yönelmenin çeviri bakımından daha doğru olacağı vurgulanmıştır (Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.89).

3.1.2. İşlevsel Metinler (Operative Texte)

“İkna odaklı metinler diğer adıyla işlevsel metinler insanların fikir, yargı ve davranışlarını etkiler ve belirli reaksiyonlar oluşturur. Bu metinler ikna odaklı ve ikna ve eyleme geçirme odaklıdır. (Reiss, 1976: 10; akt.: Puchala, 2011, s.362). İşlevsel metinlere örnek olarak ise reklamlar verilebilir” (akt.: Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.87).

“Hitap konusuyla ilgilenir ve etkilemenin nasıl olacağı birinci derecede reklam yapılan metin alıcısının uygunluğu, alıcıya yönelik şekliyle belirlenir” (Tosun, 1996, s.100).

Şekil 3: Enformatif Metin Tipi, Göndericinin Kendi İsteğinin İletişimde Hâkim Olduğu Durum

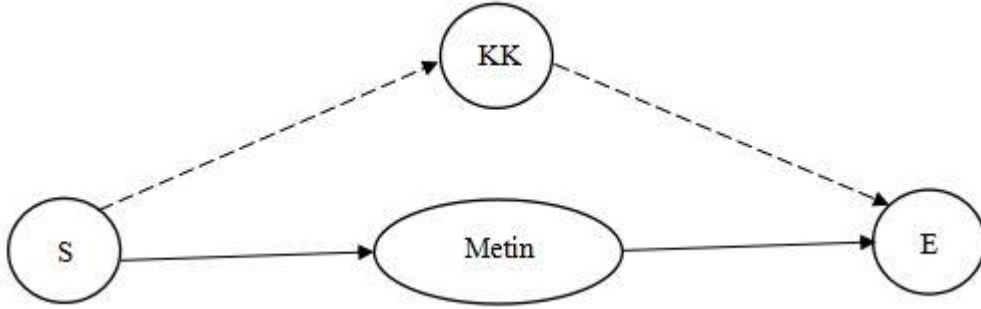
Kaynak: (Tosun, 1996, s.98)

“Alıcının düşüncesi komünikasyonda ön plana çıkarsa “davranışa yönelik” (verhaltensorientiert) metin olarak karakterize edilir. Davranışa yönelik iletişimsel fonksiyon dilsel temelde “mesaj vurgulu” (appelbetont), komünikasyon olarak davranışa yönelik metindir. Burada alıcının isteğine yönelme vardır. Davranış

isteğini çözmek ve istek gözlemlenmelidir. Diğer bir deyişle alıcının isteğinin harekete geçirilmediği metinler operatif metinler değildirler” (Tosun, 1996, s.100).

3.1.3. Anlatımcı Metinler (Expressive Texte)

“Okuyucu göz önünde bulundurulmadan yazılır, iletişim konusu hakkında bilgi verir. Komunkatif fonksiyonuna uygun olarak yazarın bildirme ve şekil taleplerine göre komünikasyon fonksiyonu belirlenir” (Tosun, 1996, s.100).

KK: Konuşma Konusu

S: Gönderici

E: Alıcı

Şekil 4: Enformatif Metin Tipi

Kaynak: (Tosun, 1996, s.98)

“Göndericinin kendi isteği komünikasyonda hâkim olursa, göndericiye yönelik metin tipi söz konusudur. Bu metin tipi “ifade vurgulu metin tipi”ni gerçekleştirir. Komünikasyon fonksiyonunda “expressif metin tipi”dir. Dilbilimsel anlamda - ifade vurgulu metin tipi” (Tosun, 1996, s.98).

Anlatımcı metinler (Der expressive Texttyp/Formbetont), biçim daha çok öne çıktığı şekil bakımından üzerinde durulan metinlerdir. Burada estetik kaygıdan söz etmek mümkündür. (Reiss, 1976: 10; akt.: Puchala, 2011: 362). Bu metinlerin çevirisinde dikkat edilmesi gerek husus biçim benzerliğinin yanında doğru etkiyi erek metne taşıyabilmektir. Bu nedenle bu tür metinlerin çevirisinde önemli olan benzer biçim ve etkiyi erek metne aktarmaktır (Tezcan, 2015: 60). Bu metin türlerine ise roman, kısa hikâye, şiir gibi metinler örnek verilebilir” (akt.: Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.87).

Tezcan’ın (2015:57) aktarımına göre anlatım yapan metinlerin işlevi Reiss tarafından yaratıcı bir kompozisyon olarak karşı tarafta estetik bir etki uyandırmak olarak

belirlenmiştir. Puchala'nın (2011:358) belirttiği gibi yazar, kendi konu başlığını oluşturur ve düşüncelerini yaratıcı ve sanatsal yolla iletmek için dilin anlatımcı çağrışımsal olanaklarını bilinçli olarak kullanır.

Reiss biçim odaklı metinler konusunda anlam benzerliğinin yakalanması için biçim benzerliğinin olması gerektiğini savunur (Reiss, 2014: 32). Ancak bu şekilde eşdeğer metine ulaşmanın mümkün olabileceğini ve odak noktası olarak yazarı ve metnin göndericiye olan etkisini seçer (Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.91)

3.1.4. Çok Araçlı Metinler (Audio- Mediale Texte)

“Bu tipoloji için istisnalar söz konusudur. Örneğin politik yorum bir yandan bir politik fenomen (enformasyon) aktarması, diğer yandan belli şartlarda okurun davranışını etkilemek istediğinden (mesaj etkisi) iki yönlüdür. Tandans romanları da ifade vurgulu ve aynı zamanda fakat okuyucuda davranış değişimini amaçladığı için operatif (mesaj vurgulu) metin tipine girerler” (Reiss 1993:19-20; akt.: Tosun, 1996, s.100).

“Şayet, yazılı metin- şarkı metni müzik gibi- bir bütünün parçasıysa, ya da teknik bir medyum alıcıya aktarılması için radyo ve televizyon gibi temel metnin ve iletişim fonksiyonunun korunmasıyla dördüncü bir metin tipi düzenlenir. Bunlar “Audio-Medyal” metinlerdir” (Tosun, 1996, s.99).

Reiss bu metin tipolojisine işitsel- araçsal metin türünü de ekler ve odak noktasının görsel ve işitsel olduğunu belirler. Son olarak eklenen bu metin tipi resim müzik gibi görsel ve işitsel efektler barındırdığından diğer metinleri tamamlayıcı bir görevi vardır (Snell-Hornby, 1997:278; akt.: Uğurlu, Dolmacı, 2020, s.87-88).

Metin tipi	Metin Fonks.	Özellik	Eşdeğerlik Ölçü	Çeviri Metodu	Primer Fonksiyon
Enformatif	Bilgi aktarımı	Nesneye yönelik	İçerikte invaryans	Konuya uygun	Basit düzyazı
Expressif	Sanatsal ifade	Gönder yönelik	Sanatsal şekil ben	Yazara yönelik	Benzeşmiş
Operatif	Davranış çözümü	Davranışa yönelik	Mesajın aynılığı	Mesaja yönelik	Adapte edilmiş
Audio-Medial	(1-3)	(1-3)	(1-3)	Medyaya yönelik	Reklama yönelik

Tablo 1: Katharina Reiss Metin Tipolojisi

Kaynak: Çeviriyle ilgili metin tipolojisi (Tosun, 1996, s.100).

“Bir ifadede, bütün dil fonksiyonları ve iletişim olayının üç yapısı söz konusu olabilir. Metinlerin üretiminde bu fonksiyon ve yapılardan biri diğerine göre öne çıkar, dominans, metin tipini ve onun iletişim fonksiyonunu karakterize eder” (Reiss 1993:12-14; akt.: Tosun, 1996, s.99).

4. BÖLÜM: FRANZ KAFKA HAKKINDA

4.1. Franz Kafka'nın Hayatı ve Hayatının Eserlerine Etkisi

Franz Kafka 3 Temmuz 1883'te Prag'da doğdu. Ailesi orta sınıf bir yahudi olup Kafka bu ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya geldi. O dönem Avusturya İmparatorluğu birçok milleti içinde barındırmaktaydı. Kafka bu imparatorluğa bağlı olan bağlı Bohemya Krallığında yaşadı. Aslen Yahudi olsa da ilk anadili Almanca olmuştur. Kafka'nın ailesi Almancanın yanında Çekçeyi de konuşabiliyordu. Bu yıllarda Prag'ın egemen kesiminde ve resmi dairelerde almanca konuşulmaktaydı (Fischer, 1985, ss. 33-35 akt.: İlkılıç, 2019, s.20) Kafka'nın iki erkek iki de kız kardeşi vardı. Erkek kardeşleri (Georg ve Heinrich) küçük yaşta hayata veda ettiler. Kızkardeşleri Elli, Valli ve Ottila ise Nazi Kampında hayata veda ettiler.

Anne Julie Kafka'nın doğumundan kısa bir süre sonra fantezi eşya satışı yapılan dükkânını çalıştırmaya başlar. Ebeveynlerinin sürekli işte olması nedeniyle Kafka sürekli bakıcıların gözetiminde büyümümüştür. Kafka toplumsal yapının hızlı değışim yaşadığı bir dönemde yaşamıştır. Kendisi ve ailesi yahudi olmasına rağmen evde almanca konuşmaktadırlar. Kafka eğitim hayatını genellikle alman okullarında sürdürmüştür. Bu da onu ikiye bölmüş ve kimlik kargaşasına sürüklemiştir. Kimlik kargaşası içinde yaşamını sürdürmüş ve gayret etmesine rağmen asla bu durumdan kurtulamamıştır. Kafka kendini Yahudidir fakat Çekçesi ve İbranicesi de hiç gelişmemiştir (Güner, 2019, s.3). Kafka'nın hayatındaki diğer olumsuzluk ise babasıdır. Babasını aşırı güç ve otoritesi onu yine yalnızlaşmaya ve varoluşçuluğa doğru sürüklemiştir. Bu durumu eserlerinde de görmekteyiz. Kafka yetişkin bir birey olduğunda da yine aşırı otorite etkisinden kurtulamamış ve babasına karşı oldukça büyük bir kin ve nefret duygusu beslemiştir. Annesi ise ona karşı nazik ve kibardır. (Güner, 2019, s.1-2). Kafka'nın baba travması onu hep ben olma çabasına itmiştir. Kendisine ait bir iç dünya kurmuş ve içsel yalnızlaşmayı en iyi örnekleyen yazarlardan olmuştur (Güner, 2019, s.20-21). Güner'in belirttiğine göre (2019, s.6) Kafka yaşamı boyunca hiç evlenmemiş fakat iki defa Felice Bauer ile nişanlanmıştır. İlişkilerini sonlandırma sebebi ise fazla fedakârlığı ve bu verdiği ödünden dolayı kendisinde oluşan gelecek kaygısıdır (Güner, 2019, s.5).

4.2. Kafka'nın Eserlerine Genel Bir Bakış

Türk yorumcular Kafka'nın eserlerinin edebiyat tarihi içerisinde herhangi bir döneme yerleştirmenin mümkün olmadığı görüşündeler (İlkılıç, 2019, s.23). Avrupa'daki birçok eleştirmenin de aynı görüşüyle Türk eleştirmenler Kafka'yi sürrealist olarak görmekte ancak eserlerini ise fantastik sınıflamaya tabi tutmaktadırlar. Kahramanlar genellikle zayıflama aç kalma veya dönüşüm neticesinde bedensel zayıflıklarıyla ön plana çıkmaktadır. Sarı'dan (2009: 136) aktaran İlkılıç'a göre (2019, s.23) bunun tanrısal güç ya da babasının gücü karşısında değersiz olma durumunu temsil ettiği ve kahramanın ufalıp küçülmesinin güçlünün şiddet ve öfkesinden kaçışı anlamına geldiği şeklinde yorumlanabilir.

Kafka eserlerinde olayları belirli bir zaman akışında vermez. Belirsizlik anlatımda yoğun şekilde ön plana çıkar. Geçmiş veya gelecek olguları netlik kazanmaz ve sürekli devam eden anlar şeklinde okuyucuya bilgi verilir (İlkılıç, 2019, s.189).

4.3. Kafka'nın Türkiye'de Alınlanması

Kafka'nın Türkiyede alınması birçok açıdan incelenmesi gereken bir durumdur. Kafka'nın yaşadığı ülke, sosyal çevrenin farklı oluşu ülkesi ve kültür yapısının farklı olduğu bir gerçektir. Kafka'nın Türkiye'de 65 sene süren bir çeviri tarihinden söz etmek mümkündür. Bu duruma etken Türkiye tarihinde batı devletleriyle karşılaştırılamayacak şekilde farklı bir kültüre sahip olmasından da gelmektedir (İlkılıç, 2019, s.15).

Kafka ilk olarak 1950 yılında Demokrat Parti'nin başa geçmesiyle Türkiye'de alınmaya başlanır ve 1960 yılındaki darbeye kadar sürer. Burada az sayıda yapılmış çeviri ve makaleden söz edilebilir. Çeviri yapılan eserlerin ise orijinal dil olan Almanca'dan değil İngilizce veya Fransızca'dan yapılması dikkat çekicidir.

Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı eserinin ilk çevirisi 1955 yılında Vedat Günyol tarafından Fransızca ve İngilizce'den "Değişim" adıyla çevirmiştir. Kafka'nın en yoğun çevirisin yapıldığı dönem ise 1960'tan başlayarak 1980 darbesine kadar olan ikinci dönemde gerçekleşir. Bu dönemde ilk olarak orijinal olan Almanca'dan çevirisi yapılmıştır (İlkılıç, 2019, s.16).

Kafka'nın alınması 1980 darbesiyle üçüncü dönemine girer. Bu dönemde yaşanan siyasi gelişmeler çevirinin önemli ölçüde azaldığını gösterir. Buna rağmen devletin siyasi eleştirisinde Kafka'nın eserleri kullanılmıştır (İlkılıç, 2019, s.17).

4.4. Kafkanın Eserlerinde ve Çalışma Hayatında Yabancılaşma Sorunu ve Aşırı Bürokrasi

İlkkılıç'a (2018,s96-97) göre Kafka'nın eserleri incelendiğinde yabancılaşma, eserlerindeki karakterlerin yeni durumlarını fark etmeleri ile başlar. Bir başka deyişle buldukları ortama yabancılaştıkları için farklı bir boyuta geçerler. Bireyler üzerlerine aldıkları görevler sonucunda toplumda, çalıştıkları ortamlarda, aile içinde vs sürekli olarak bir role sahip olurlar. Bu rollerini beklendiği şekilde yerine getirirlerse bir problem söz konusu olmaz. Ancak verilen rolden az da olsa bir sapma olursa kişinin yabancılaşmasına sebep olur. Örneğin, Dönüşüm adlı eserde bir şirkette çalışan Gregor Samsa'nın hiç hasta olmadığı ve işe hiç geç kalmadığı anlatılmaktadır. Ayrıca ailesini geçindirme yükünü üstlenen Samsa, bir haşereye dönüştüğünü hissettiğinde ilk olarak zamanında uyanamamış ve zamanında işine gidememiştir. Bu hikâyede verilen 'dönüşüm' aslında Samsa'nın bu hareketinin etrafındaki kişiler tarafından nasıl karşılandığı ve anlaşıldığıdır. Gregor Samsa'nın bilinci ve duygularıyla bir insan olduğu, konuşulanları anladığı ancak kendisinin etrafındakilerle iletişim kuramadığı belirtilmektedir. Bu durum onun hayatı boyunca değişmez. Samsa'nın kendisini haşere olarak algılaması, aslında etrafındakilerin onun bu yeni konumu sonucunda, görev ve sorumluluklarını yerine getirememesi durumunda haşere olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Gregor Samsa sadece başka insanların gözündeki durumunu tespit etmiş olsa da o, bu yeni durum karşısında hem işvereni hemde çevresi tarafından suçlu duruma düşürülerek cezalandırılır.

Keskin'in Wagenbach'dan (2008, s.19) aktarımına göre Kafka'nın çekingen, ürkek ve alıngan olduğu, çevresi ile çok zor ilişki kuran bir kişilik yapısına sahip olduğu ve bu durumların daha çok genetik olarak annesinden geldiği belirtilmektedir. Kafka'ya babasından geçen genetik özellikler ise tedirginlik, adalet duygusu ve duyarlılık olduğu belirtilmiştir. Yine Wagenbach'dan (2008, ss.32-33) alıntıya göre tüm bu özellikler; içinde yaşadığı toplum, ailesiyle ilişkisi, siyasal ortam ve kişisel özellikleri onun çevresine karşı yabancılaşmasına neden olduğu belirtilmektedir. Onun içe kapanışına sebep olan ilk neden ise ailesinde gördüğü çıkar amaçlı soyut eğitimidir.

Kafka'nın eğitim gördüğü okullardaki öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin katı kurallar sebebiyle olanaksız hale geldiği, öğrencilerde saygıya odaklanılarak eğitimlerin arka plana itildiği zorlama ve anlamsız eğitimin devam ettirildiği belirtilmiştir.

Keskin'in (2016, s.236) aktarımına göre Kafka'nın (1993, s.46) hayatına bakıldığında üzerindeki otoriter baskıların sürekli el değiştirmiş olduğu, bu baskıların birisi bakıcı kadınların tutumundan kaynaklandığı dile getirilmiştir. Yaşamının sonlarına doğru yazmış olduğu mektuplarına da yansıyan bu duyguları Kafka, onu okula götürüp getiren aşçısı ile arasında geçen diyaloglar ile özetlemiştir.

Keskin'in (2016, s.236) aktarımında Kafka'nın (1993, s.8) orta öğrenimi için gönderildiği okuldaki anlamsız eğitim anlayışı ile onun daha çok içine kapanmasına neden olduğu belirtilmektedir.

Keskin'in aktarımına göre (2016, s.236) Kafka'nın Yükseköğretin hayatının nispeten daha rahat geçtiği, hukuk doktorasını tamamlayarak İşçi Kaza Sigortası Kurumunda işe başladığı burada işletme sahiplerinin risk sınıfına sokulmasına karşı yönelttikleri itirazların incelenip karara bağlanması gibi bazı alanlarda çalıştığı belirtilmektedir.

Keskin'in aktardığına göre (Bkz. Fischer, 1985, s.40) Kafka'nın yaşadığı zamanlarda, halkına yabancılaşmış Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda genel yabancılaşma başka yerlerde olduğundan daha belirgin biçimde kendini göstermektedir. Söz konusu yılların şartları göz önünde bulundurulduğunda denetlenmesi zor olan bürokrasi eliyle kullanılması, bireylerin yabancılaşmasına temel oluşturmuştur. Kafka bu durumu belirleyip, sahip olduğu deneyimler sayesinde bireyin bürokratik sisteme baş kaldırmadaki yenilgisini ve yazgısına boyun eğişini betimlemiştir. Kafka'ya göre en ufak bürokrasi işlerinde bile bu katı bürokratik yapıda dilek sahibi kendini suçlu hissedip bu yönüyle potansiyel suçlu olmaktadır.

Kafka'nın temel konularını oluşturan, modern dünyada insanın yabancılaşması, esareti ve bireyin aile içinde, bürokraside ve toplumda çeşitli görevlerinin bulunduğu. Kafka bireyin köle misali yaşadığını ve bu esareti insanın bedeninde hissettiğini düşünür.

İlkılıç'ın (2019, s.20) Ümit'ten aktarımında (2002: 249-257) kişni ailede, toplumda ve bürokraside görevini yerine getirdiği müddetçe her şeyin yolunda gittiği ancak görevlerinde en ufak ihmal yaşandığında kişinin yalnız kaldığı ve yabancılaşmanın başladığını belirtir. Burdan hareketle kişinin yabancılaşmasının onun gerçeklikle yüzleşmesine ve yaşadıklarının yalandan ibaret olduğunu anlamasına sebep olduğunu belirtir (Sözer 1966: 407 vd. akt.: İlkılıç, 2019, s.20).

İlkılıç'ın (2019, s.22) Salihoğlu'ndan aktardığına göre (1983: 44) Kafka'nın eserleride yer alan karakterlerin ölümle sonuçlanan yabancılaşma olgusunun sevgisizlikten geldiği ve bu bağı olarak aile ve aile içindeki sevginin tartışılmaz önemli olduğu bazı kafka eleştirmenlerinin savunduğu görüşler arasındadır.

Kafka uzun hikâyesi olan "Değişim"de kahramanın böceğe dönüşmesi içe kapanma durumunu, zorbalıktan dışsal gerçekliğin ve anlamsız hale gelen çalışma hayatının topyekün reddini anlatmaktadır. Gregor Samsa kara kabuklu bir böcek figürüyle samimiyeti sorgular, işverern çalışan arasındaki ulaşılmaz mesafeye gönderme yapar (Korkmaz, 2009, s. 119-120; akt.: Keskin, 2016, s.237-238).

4.5. Kafka ve Eserlerinin Türk Okuyucular Tarafından Alınması

İlkılıç'ın (2019, s.18-19) Sağlam'dan aktardığına göre Türk yazarları tarafından kaleme alınan Kafka eserlerinin Türk okuyucular tarafından Kafka'nın kişi olarak farklı yorumlandığı görülür. Günlükleri ve mektuplarına bakıldığında bazılarına göre ümitsiz, psikolojik hasta olan Kafka, bazılarına göre de çekingen ve korkaktır (Mutluay 1963: 41; Candan 1984: 18; Sözer 1966: 405). Diğer yandan aşırı hassas öz eleştiri yeteneği yüksek alçak gönüllü ve vijdanlı şeklinde yorumlayan da bulunmaktadır. (Aytaç 1991: 279; Özlü 1966: 402). Bu kişiler Kafka'nın, olayları en ince ayrıntısına kadar keskin bir eleştirel bakışının olduğunu yapıtlarında bunları sembollerle aktardığını belirtmektedir (Sağlam 2003: 62; akt.: İlkılıç, 2019, s.18-19).

4.6. Kafka'nın Din Algısı ve Egzistansiyalizm

İlkılıç'a göre (2019, s.19) "Kafka"nın dine ve inanca olan tutumu bakımından da Türk okuyucuları arasında değişken bir algılama görülmektedir. Kafka bu değerlendirmelere göre ya ateist ya da dindar bir kişi olarak tanımlanır.

Özdemir'in ifadesine göre (1953: 14 vd.;;) Türk okuyucularınca din açısından bir Kafka analizi yalnızca sınırlı sayıda ortaya konmuştur ve sınırlı sayıdaki bu yorumlar sürekli Batılı bir yazara özellikle de Max Brod'a dayandırılmaktadır. Örneğin 1950'li yıllarda ortaya konan ilk dini yorumlarda bazı Türk okuyucuları Kafka'yı dinsiz olarak tanımlar.

1957'de Peyami Sefa tarafından tercümesi gerçekleştirilen "Dava" romanında Kafka'nın eserlerinde hiçbir evrensel kanunun insan kaderini yönetmediği, hiçbir ilkenin kişiye bir yer ve görev vermediği anlamsız bir dünya içinde olduğumuzu varsaydığı, bilakis içinde

Allah'ın bulunmadığı ve onu aramanın cezasını çeken insan sorumlunun mevzubahis olduğu Kafka'ya özgü bir dünyanın olduğunu, orada insanın görevi ve sorumlunu yeni bir perspektiften ve bambaşka bir aydınlık içinde görünür olduğunu anlatır.

Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk) aslında bir felsefe olmayıp bireyin dünyayı anlamlandırması ile hayatı tatsız bunalımlı ve saçma bulma görüşüyle hareket eder. Varoluşçuluğun tanımını; doğrudan doğruya varoluşçu kabul edilen filozof Sartre'in söylemine göre yaparsak; insan hayatını olanaklı kılan bir doktrindir; her gerçeğin ve fiilin çevreye ve insan sübjektifliğine işaret ettiğini doğrulayan bir doktrindir (Sartre, 1966: 24; akt.: Bal, 2014, s.367).

4.7. Franz Kafka'nın Eserleri

Romanları: Dava, Şato, Kayıp/Amerika

Hikayeleri: Değişim, Bir Savaşın Tasviri, Taşrada Düğün Hazırlıkları, Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu, Ceza Sömürgesi, Çin Seddi, Bir Akademiye Rapor

Mektuplar: Milena'ya Mektuplar, Babaya Mektup

Günlükler: Günlük 1-2, Aforizmalar

Yaşadığı Dönemde Yayımlanan Kitapları: Ein Damenbrevier, Gespräch mit dem Beter (Dua Eden Adamla Sohbet), Gespräch mit dem Betrunkenen (Sarhoşlarla Sohbet), Die Aeroplane in Brescia (Brescia'daki Uçaklar), Großer Lärm (Büyük Gürültü), Betrachtung (Gözlem), Das Urteil (Yargı), Der Heizer (Ateşçi) vd.

Kafka'nın Ölümünden Sonra Yayımlanan Eserleri: Beschreibung eines Kampfes (Bir Savaşın Tasviri), Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande (Taşrada Düğün Hazırlıkları), Erinnerungen an die Kaldabahn (Kaldabahn Hatıraları), Der Dorfschullehrer (Köy Öğretmeni), Blumfeld, ein älterer Junggeselle vd.

5. BÖLÜM: “DÖNÜŞÜM” ADLI ESER VE ÇEVİRİLERİ

5.1 Eserin Çevirmenleri Hakkında Bilgi

Gülperi Sert

Gülperi Sert 1959'da İskenderun şehrinde dünyaya geldi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. Anadolu Üniversitesinde ve Ege Üniversitesi'nde ayrıca Friedrich Wilhelm Üniversitesi'nde Seminar für orientalische Sprachen Enstitüsü'nde görev yaptı. 1988'de DEÜ'de Almanca-İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümünü kurdu. Sert aynı bölümde profesör olarak halen çalışmaktadır. Sert'in iki kitabı üç öykü antolojisinin yanında Edebiyat, türk edebiyatı ve yezın çevirisi üzerine makaleleri bulunmaktadır. Sert, Goethe, Kafka ve Stephan Zweig gibi yazarların eserlerini de tercüme etmiştir (Kafka, 2020, Çev. Sert).

Ahmet Cemal

Ahmet Cemal 1942'de İzmir'de dünyaya geldi. St. George Avusturya Lisesi'nin ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Yazko Çeviri Dergisini idare etti. Hölderlin, Kleist, Brecht, Canetti ve bunun gibi yazarların ve şairlerin eserlerini dilimize çevirdi. Deneme kitapları ve "Dokunmak", "Kıyıda Yaşamak" eserlerini çıkardı. Tercüme edebiyatına yaptığı hizmetlerden ötürü Ödülleri aldı. Çevirmen 2017'de vefat etti. (Kafka, 2020, Çev. Cemal).

Çağlar Tanyeri

Çağlar Tanyeri 1960'da İstanbul'da dünyaya geldi ve Avusturya Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çevirmen 1986-2010 yıllarında İstanbul Üniversitesi'nde ve Okan Üniversitesi'nde eleştiri, edebiyat çevirisi ve kültür- edebiyat dersleri verdi. 1989'da yüksek lisansını edebiyatbilim alanında 2003'de ise çeviribilimde doktorasını tamamladı. 1986'dan beri aralarında Stefan Zweig Kafka ve Herta Müller gibi yazarların eserlerini Türkçeye çevirmiştir. Halen edebiyat alanında çeviri çalışmaları sürmektedir.

Ogün Duman

Ogün Duman 1971’de Almanya’nın Mannheim şehrinde dünyaya geldi. Hacettepe Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. 1994’te “Efendinin İnsanlığı”,adlı İlk tercümesi eseri yayınlandı. Başarılı çevirileri ile Avusturya Kültür Bakanlığı’ndan Ödül aldı. Yurtdışında çeviri faaliterlerine ve seminerlere katıldı. Simultane çevirmen olarak da çalışan Ogün Duman, TKTD üyesi ve ÇEVBİR’in kurucularındandır. Ogün Duman’ın bir kızı var ve İstanbul Anadolu yakasında ikamet etmektedir.

Tanıl Bora

1963 senesinde Ankara’da doğan Tanıl Bora, İstanbul Erkek Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. 1984-88 yılları süresince Yeni Gündem adlı haftalık haber dergisinde gazetecilikle uğraştı. Araştırma - inceleme dizisi editörlüğünü 1988’den beri İletişim Yayınları’nda yapmakta ve kitaplar tercüme etmektedir. Üç aylık sosyal bilimler dergisi olan Toplum ve Bilim dergisi’nde 1993-2014 yılları arasında yayın yönetmeni olarak görev yaptı. Birikim adlı aylık sosyalist kültür dergisine 1989’dan beri düzenli yazı yazan Tanıl Bora, 2012’de aynı derginin yayın koordinatörlüğünü üstlendi. Ağırlıklı olarak üzerinde durduğu çalışma alanları arasında Türkiye’de siyasal düşünceler, özellikle sağ ideoloji ve milliyetçilik gibi konular yer alır.

Kamuran Şipal

Kamuran Şipal 24 Eylül 1926 yılında Adana’da doğdu. Hikâyeci ve çevirmen olan Şipal, ilkokul ve ortaokulunu Adana’da tamamladı. Ardından İstanbul Pertevniyal Lisesi’ne devam eden yazaar, İÜ Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 1955 yılında bitirdi. Aynı bölümde asistanlık yaptı. Şipal iki yıl sonra Almanya’ya gitti. Ülkeye döndüğünde İÜ Yabancı Diller Yüksek Okulu’nda Almanca okutmanlığına başladı ve u görevi emekli olana kadar yaptı.

Şipal 19 Eylül 2019’da 93 yaşında çoklu organ yetmezliğinden vefat etti.

5.2. İncelemesi Yapılacak Eserler Hakkında Bilgi

Ahmet Cemal çevirisiyle Can Yayınlarına ait Dönüşüm adlı eser 102 sayfa olup ön kapağında “Dönüşüm” başlığı böcek motifıyla kaligrafik biçimde verilmiştir. Kapak

soluk gri renklidir. İncelenecek olan kitap 66. Baslı olup 2020 yılında yayınlanmıştır. Kitabın iç kapağında sonra Kafka'nın diğer eserleri ve takibinde ise yazar Kafka'nın ve çevirmen Ahmet Cemal'in kısa biyografileri verilmiştir. Sonraki sayfada ise Tezer Özlü anısına yazısının ardından içindekiler bölümü gelmektedir. İçindekiler bölümünden sonra Ahmet Cemal yaptığı çeviriyle ilgili 4 sayfalık bir açıklama yapmıştır. Hikâyenin ana metni 19- 84 sayfaları arasında yer alır. Çevirmen 85. inci sayfadan sonra dört sayfalık bir “son söz” yazmıştır. 91.inci sayfadan sona kadar ise Kafka'nın nişanlısına yazdığı “Dönüşüm üzerine” başlığı altındaki mektupları, tarihleriyle birlikte vermiştir.

Çağlar Tanyeri'ne ait çeviriyle Koridor Yayınları'nın yayınlamış olduğu “Dönüşüm” adlı eser 96 sayfadır ve 2021 yılında yayınlanmıştır. Kitabın dış kapağı siyah olup anahtar deliğinden bakan bir göz görülmektedir. İç kapak bilgilerinden sonra yazar Kafka'nın, çevirmen Tanyeri ve editör Prof. Dr. Turgay Kurultayın kısa biyografileri yer almaktadır. Sonra çevirmenin 11 sayfalık bir önsözü bulunmaktadır. Hikâyenin çevirisi 18.ci sayfadan başlayıp 96.cı sayfada sona ermektedir.

Gülperi Sert çevirisiyle İş Bankası Yayınlarına ait “Dönüşüm” adlı eser toplam 74 sayfa olup ön kapağında dev bir böcek resmi bulunmaktadır. Böceğin üzerinde ceket düğmeleri dikkat çekicidir. Kapaktan sonra kaynakça bölümü vardır. Kaynakça bölümünün altında çevirmen hakkında bilgi verilmiştir. Orijinal kaynakta yer alan ve Franz Kafka'nın hayatını (1883-1924) özetleyen Zaman Çizelgesi bu çeviride yer almamıştır. 1. Basımı 2013 yılında yapılan bu eserin 2023 yılında 23. Basımı yapılmıştır. Kitabın son iki sayfasında yayınevine ait modern klasikler dizisi listesi verilmiştir.

Kamuran Şipal çevirisiyle Cem Yayınevine ait “Değişim” adlı eser toplam 108 sayfa olup 16.cı baskısı 2020 yılında yapılmıştır. Eserin dış kapağı gri olup üzerinde farklı koyu gri ve az sarı renkte belirsiz bir çizim vardır. Kitabın başında “F.Kafka” yazısı “Değişim” başlığından büyüktür. Hikâye iç kapaktan hemen sonra 5.ci sayfadan başlayıp 103.cü sayfaya kadar sürmektedir. Kitap sonunda 4 sayfalık bir “Notlar” kısmı bulunmaktadır. Yayınevi notlar kısmının sonunda 2 sayfalık kitap tanıtımı yapmıştır.

Ogün Duman çevirisiyle İndigo Yayınlarına ait “Dönüşüm” adlı eser toplam 96 sayfa olup 31.ci baskısı 2020 yılında yapılmıştır. Eserin dış kapağında kahverengi mukavva kâğıt üzerine insan büstü çiziminin içinde yer alan ters dönmüş bacakları havada bir

böcek figürü yer alır. İç kapaktan sonra kafka hakkında kısa bilgi verilmiştir. Sonrasında çevirmenin bir sayfalık önsözü yer alır.

Tanıl Bora çevirisiyle İletişim Yayınlarına ait “Dönüşüm” adlı eser 102 sayfa olup 5. baskısı 2021 yılında yapılmıştır. Eserin dış kapağı gri olup orta kısımda pencere önünde duran bir zayıf adam silüeti bulunmaktadır. İç kapakta Kafka’nın kısa hayatı yer almaktadır. Sonraki sayfada “Dönüşüm”ün ilk sayfası yer almaktadır. Sonraki sayfada ise kitapların ilk baskıları ve mektup zarfları yer almaktadır. İlerleyen sayfada Kafka’nın Prag Niklasstrasse’de yaşadığı ve yazılarına ilham kaynağı olan evin dış görünümü ve planı yer almaktadır. 13. sayfada kronoloji başlayıp on sayfa sürmektedir. Bunun ardından yazarın önsözü yer almaktadır. Hikâye 94.cü sayfada sona ermekte olup 8 sayfa sonsöz bulunmaktadır. Son olarak da yayınevinin klasiklerine ait reklamı bulunmaktadır.

5.3. Beş Çeviride Karşılaştırılan Bölümler

1. Die Verwandlung

Ahmet Cemal: Dönüşüm

Çağlar Tanyeri: Dönüşüm

Gülperi Sert: Dönüşüm

Kamuran Şipal: Değişim

Ogün Duman: Dönüşüm

Tanıl Bora: Dönüşüm

Franz Kafka’nın “Die Verwandlung” adlı eserinin başlığı çevirmenler tarafından genel olarak “Dönüşüm” olarak ele alınmıştır. Yalnızca Kamuran Şipal “Değişim”i Başlık olarak uygun görmüştür. Kamuran Şipal 1926 doğumludur ve erken Cumhuriyet Edebiyatı yılları (1923-1940) arasında çocukluk dönemini geçirmiş; yeni alfabe yeni oluşan edebiyat akımlarının içinden gelen bir roman, öykücü ve çevirmenimizdir. Kamuran Şipal’in kullandığı dilin diğer beş çevirmenden farklı olması aslında daha şiirsel, ağır ve günümüz Türkçesinden uzak olması, ilk edebiyat dönemi dilinin oldukça etkisi altında olmasından gelmektedir. Ancak çevirilerin topluma kazandırılması ve okunurluklarının artması için Tosun’nun (2017, s.121) belirttiği gibi çevirmenin çeviri yaparken işlevselliği yakalayabilmesi, çeviri yapacağı kültürdeki kişinin içinde olduğu durumu iyi bilmesi, çeviri yaparken iletişim ve işbirliği içinde çalışmasıyla mümkündür.

Dönüşüm kelimesinin anlamlarını araştırdığımızda Türk Dil Kurumunda birkaç farklı şekil karşımıza çıkmaktadır. İsim olarak kullanıldığında, “başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon” (tdk <https://sozluk.gov.tr/>). Ruh Biliminde ise bilinçaltına itilmiş bir duygu veya isteğin, karşıtı görünümünde veya başka bir biçimde bilince yükselmesi, transformasyon (tdk, <https://sozluk.gov.tr/>). Burada çevirmenlerin isim olarak kullandıkları “dönüşüm” kelimesi çeviriyi anlam bakımından karşılamaktadır. Ayrıca ruh biliminde de, bilinçaltındaki duyguların başka bilince yükselmesi de Kafka’nın bilinen “iç dünyasıyla hesaplaşması” bakımından yine uygun bulunabilir. Kamuran Şipal’in tercih ettiği “değişim” ise “bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü” anlamını taşımaktadır ki bu da tam bir başkalaşım, yeniden oluşumdan bahsetmemesi bakımından tam olarak “Verwandlung”u yakalayamamıştır.

2. Als Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwachte, fand er sich in seinem Bett zu einem ungeheueren Ungeziefer verwandelt. Er lag auf seinem panzerartig harten Rücken und sah, wenn er den Kopf ein wenig hob, seinen gewölbten, braunen, von bogenförmigen Versteifungen geteilten Bauch, auf dessen Höhe sich die Bettdecke, zum gänzlichen Niedergleiten bereit, kaum noch erhalten konnte. Seine vielen, im Vergleich zu seinem sonstigen Umfang kläglich dünnen Beine flimmerten ihm hilflos vor den Augen.

Ahmet Cemal: Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında; kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu. Zırh gibi sertleşmiş sırtının üstünde yatmaktaydı ve başını biraz kaldırdığında bir kubbe gibi şişmiş, kahverengi sertleşen kısımların oluşturduğu yay biçimi çizgilerle parsellere ayrılmış karnını görüyordu; karnının tepesindeki yorgan neredeyse tümüyle yere kaymak üzereydi ve tutunabileceği hiçbir nokta kalmamış gibiydi. Gövdesinin çapıyla karşılaştırıldığında acınası incelikteki çok sayıda bacak, gözlerinin önünde çaresizlik içerisinde, parıltılar saçarak sallanıp durmaktaydı.

Türkçede, “bunaltıcı düşler” diye bir kullanım edebiyatın üslubuna uygun değildir. Bir edebiyat eserinde veya günlük hayatta “kötü rüyalar”dan veya “can sıkıcı rüyalardan” uyanmak şeklinde söylenebilir. “Zırh gibi sertleşmiş sırtının üstünde yatmaktaydı” cümlesi yine dilsel çevrilmiş bir cümledir. Burada bir sahneleme yapılarak, sahenin Türkçe’ye taşınmasından ziyade, kelimelerin Türkçe’ye taşınması söz konusudur. Çeviri

eylemi kuramı açısından bakıldığında, burada çevirmenin dilsel boyutu aşarak, özellikle bir edebiyat metni söz konusu olduğundan, sahneyi ve edebi kullanımı dikkate alarak çeviri yapması gerekirdi. Burada sahneyi yorumlayarak aktarmak mümkündür. “Acınası nitelikteki” deyimini Türkçe’de hiç kullanılmayan bir kalıp olarak yine kelimesi kelimesine çeviridir. Acınası nitelik diye bir sınıflama söz konusu değildir. “Çok ince” veya “kırılacak kadar ince” kalıplarının kullanımı uygun olabilirdi. Yazarın burada kaynak metnin kelimelerine uyarak çeviri yapmaya çalıştığı görülmektedir.

Çağlar Tanyeri: Gregor Samsa bir sabah tedirgin rüyalarından uyandığında, kendini yatağında azman bir böceğe dönüşmüş olarak buldu. Zırh gibi sert sırtının üstünde yatıyordu ve başını biraz kaldırdığında yay biçimindeki eklem sertliklerinin bölümlendiği, en yüksek noktasında yorganın büsbütün aşağıya kaymamak için zar zor tutunduğu kahverengi, tümsek, karnını gördü. Normal büyüklüğüyle karşılaştırıldığında acınası incelikteki bir sürü bacağı gözlerinin önünde çaresizlik içinde ışıltıyla titreşiyordu.

Burada yine rüya ile ilgili, Türkçe’de üslup olarak pek kullanılmayan, “tedirgin rüyalarından uyandığında” ibaresi yer almaktadır. Bir önceki çeviride bunaltıcı düşler olarak çevrilen deyim, burada tedirgin edici rüyalar şeklinde çevrilmiştir. Her iki kullanım da Türkçe’de yaygın olmayan, fakat çevirmenlerin kaynak metnin kelimelerini aktarma gibi bir yöntemle yaptıkları çeviri olarak görülmektedir. Sahnenin taşınmadığı kelimelerin taşındığı görülüyor. “Zırh gibi sert sırtının üstünde yatıyordu” cümlesi, bir önceki çeviride olduğu gibi, yine kelime çevirisini andırmaktadır. Burada henüz yeni hissedilen bir duygunun dışarıdan bir tanım gibi verilmesi söz konusudur. Oysa burada sırtının zırh gibi olduğunu hissetmesi söz konusudur. Dışarıdan bir gözden ziyade, Samsa’nın hissettikleri ifade edilmiştir. Tanyeri bir önceki çeviride “acınası incelikteki” tabirini aynen kullanmıştır. Burada iki türlü bir sorun söz konusudur; birincisi acınası incelikteki bacak tabiri, ikincisi ise bir önceki çeviriyle aynı tabiri kullanmasının, kelimeyi olduğu gibi aktardığı durumudur. Burada yaratıcı bir sahnelemeyle “kırılacak kadar ince bacaklar” veya benzeri ifadeler bulunabilirdi. Bu tür kullanımlar, metnin edebi üslubu açısından önemlidir, çünkü söz konusu olan bilgi verici bir metin değil, edebiyat metnidir.

Gülperi Sert: Gregor Samsa bir sabah huzursuz düşlerinden uyandığında kendini yatağında kocaman bir böceğe dönüşmüş buldu. Panzer gibi sert sırtının üzerinde

yatıyordu ve başını biraz kaldırdığında tepesinde, yorganın neredeyse kaymak üzere olduğu kubbe gibi yuvarlak, kahverengi, yay biçiminde sert çizgilerle bom bom olmuş karnını gördü. Geniş gövdesine oranla pek cılız görünen bir sürü bacağı gözerinin önünde çaresizce çırpınıyordu.

Gülperi Sert'in çevirisinde "huzursuz düşlerinden" ifadesi, daha önceki çevirilere göre Türkçe kullanımı açısından daha uygundur. Tüm çevirilerde "kendisini bir böceğe dönüşmüş buldu" ibaresi yer almaktadır. Edebi bir çeviride, sahnelenen bir cümlenin birkaç çevirmen tarafından aynı şekilde çevrilmiş olması, edebi çevirinin yaratıcılığına uygun düşmemektedir. Sahnelemenin özelliğinden dolayı her bir çevirmenin farklı cümlelerle çeviriyi yapması gerekmektedir. Fakat çeviriler arasındaki aynılık çevirmenlerin dilsel çeviriyi uygun görmeleri ve sahneleme gereği duymamalarından kaynaklanmaktadır. Cümlenin basitliği nedeniyle böyle bir gereksinim duymamışlardır. Oysa edebi bir metinde tüm cümlelerin üslubu edebiyatın sembolik yapısına uygun gelişir. Gülperi sert daha önceki metinlerde eleştirdiğimiz "acıması nitelikteki" deyimini kullanmayıp, ifadeyi yorumlamış, "pek cılız görünen bacaklar" şeklinde çevirerek, sahneye uygun bir çeviri yapmıştır.

Kamuran Şipal: Bir sabah tedirgin düşlerinden uyanan Gregor Samsa, devcileyin bir böceğe dönüşmüş buldu kendini. Bir zırh gibi sertleşmiş sırtının üzerinde yatıyor, başını biraz kaldırıncaya yay biçiminde katı bölümlere ayrılıp bir Kümbet yapmış kahverengi karnını görüyordu; bu karnın tepesinde yorgan, her an kayıp tümüyle yere düşmeye hazır, ancak zar zor tutunabilmekteydi. Vücudunun kalan bölümüne oranla acınacak kadar cılız bir sürü bacakçık, ne yapacaklarını şaşırılmış, gözlerinin önünde aralıksız çakıp sönyordu.

Kamuran Şipal'in kullandığı "devcileyin" ifadesi, Türkçe'de pek kullanılmayan bir ifadedir. Çevirmen bu ifadeyi bir üslup olarak seçmiş olmakla birlikte, edebiyat metninin estetiğini ve derinliğini azaltan bir kullanımda bulunmuştur. Ayrıca bu durum zorlama bir çeviri görünümü vermektedir. Çevirmen örnek okurunu dikkate almayıp, yaratıcı olma adına, zorlayıcı bir kelime kullanarak okumanın ahengini bozduğu söylenebilir. "Bir zırh gibi sertleşmiş sırtının" ifadesi önceki çevirilere göre, kelime çevirisi olmayıp sahnelemeye uygun yapıldığı söylenebilir. "acınacak kadar cılız bir sürü bacakçık" ifadesi hem kaynak metnin kelimesini aktaran, hem de pekiştirmek için bu sahneye uygun bir "cılız" ifadesi yerleştirilen bir cümledir.

Ogün Duman: Gregor Samsa bir sabah huzursuz rüyalarından uyandığında, yatağında kendini dev bir haşereye dönüşmüş halde buldu. Zırhımsı sert sırtının üzerine yatar vaziyetteydi ve kafasını kaldırdığında, yay biçimli sert bölümleri ayrılmış bombeli, kahverengi karnını görüyor, karın hizasında, her an aşağı kaymaya hazır halde duran yorganı üzerinde tutmakta zorlanıyordu. Vücudunun diğer kısımlarına göre acınası derecede çelimsiz görünen çok sayıda bacakçıkları gözlerinin önünde çaresizce havayı dövüyordu.

Ogun Duman, daha önceki çevirilerde örnek olarak aldığımız ifadeyi, “huzursuz düşlerinden” şeklinde çevirerek, Türkçe’nin üslubuna ve sahnesine uygun bir çeviri yapmıştır. Bazı çevirilerde dev bir böcek, Duman’da ise “dev bir haşere” kullanımı, çevirinin ne kadar yoruma açık olduğunu göstermektedir. Oysa gözümüzün önünde olan sahne, Kafka’nın büyük bir böceğe dönüşmüş olmasıdır. Burada haşere veya böcek kullanımlarından hangisinin bu sahnede uygun olacağı tartışılabilir. Büyük mü, dev mi? Bütün bunlar metnin akışı, üslubu ve Türkçe’de bu durumda edebi bir kullanımla nasıl dile getirildiğiyle ilgilidir. Ogün Duman da yine “acınası derecede çelimsiz görünen bacakları” şeklindeki çevirisiyle kaynak cümleyi yorumlamış, hem kelime çevirisi olarak “acınası” sıfatını ve hem de yorum yaparak, “çelimsiz” sıfatını bir arada kullanmıştır. Burada çevirmenin bir açıklama yaptığı görülmektedir. “Acınası derecede çelimsiz” ifadesi Türkçe için zorlama bir ifade görünümündedir. Bunlardan birisi yeterli olabilecekkken burada “acınası” ifadesini atmamış olması, kaynak metne sadık kalma adına görünmekte, fakat Türkçe bir kullanımla pekiştirilmek istenmektedir. Çevirmen son kararı verendir ve bu son karar, kararsızlık olmamalıdır. Çevirmen birinden birini tercih etmesi gerekirdi.

Tanıl Bora: Gregor Samsa bir sabah huzursuz düşlerinden uyandığında, kendini yatağında korkunç bir haşereye dönüşmüş buldu. Zırha benzeyen kaskatı sırtı üzerinde uzanmıştı, kafasını biraz kaldırıncı kemersi çizgilerle bölünmüş kabarık kahverengi karnını gördü, karnının tepesindeki yorgan zar zor tutunabiliyordu, tamamen sıyrılıp düşmek üzereydi. Geri kalan cüssesine oranla acınacak kadar sıska olan sıra sıra bacakları, gözleri önünde çaresizce parıldıyordu.

Tanıl Bora, “huzursuz düşlerinden” ifadesini tercih ederek, Türkçe’ye uygun bir ifade seçmiş. “Korkunç bir haşereye dönüşmüş” ifadesi, kaynak metni olduğu gibi aktarmayıp, sahneleme açısından olumlu olmakla birlikte, abartılı bir dil kullanımı söz

konusudur. Kaynak metindeki kullanım daha çok büyüklük açısından bir tanımlamayken, burada farklı bir tanımlama söz konusudur. Dev ve büyük gibi ifadelerle diğer metinlerdeki kullanımlar, burada korkunç kelimesiyle karşılanmıştır. Bu da çeviride aşırı bir yorum gibi durmaktadır. “kemersi çizgiler” ifadesi, Kamuran Şipal’in “devcileyin” ifadesinde olduğu gibi, Türkçeyi zorlayan bir ifadedir ve edebiyat üslubu üretme adına yabancılaştıran, metne konsantrasyonu uzaklaştıran bir ifade biçimidir. Söz konusu olan edebi bir metindir ve burada üslup sürükleyici ve yaratıcı olması gerekmektedir. Teknik bazı oynamalar okuru rahatsız edebilir ve okura çeviri metin okuduğunu hatırlatabilir. Burada dilin konvensiyonel yönünün dikkate alınması önemlidir. “sıska olan sıra sıra bacaklar” ifadesinde, daha önce “acınası bacaklar” kullanımına göre çok daha Türkçe sahneye uygun bir yorum söz konusudur. “Sıra sıra bacaklar” ifadesi ise yine zorlama bir ifadedir. Sıra sıra selviler, sıra sıra ağaçlar ifadeleri bir yanyanalığı belirtebilir fakat aynı gövdeye bağlı bacaklar için “sıra sıra” ifadesi Türkçe’de kullanımı pek uygun değildir. Edebiyatta metin türüne uygun çeviri yapma adına, aşırı yorumun yapılması aracılığıyla, ekstrem kullanımlar, metnin estetiğini bozmaktadır.

3. “Ach Gott,” dachte er, “was für einen anstrengenden Beruf habe ich gewählt! Tag aus, Tag ein auf der Reise. Die geschäftlichen Aufregungen sind viel größer, als im eigentlichen Geschäft zu Hause, und außerdem ist mir noch die Plage des Reisens auferlegt, die Sorgen um die Zugangschlüsse, das unregelmäßige, schlechte Essen, ein immer wechselnder, nie andauernder, nie herzlich werdender menschlicher Verkehr. Der Teufel soll das alles holen!”

Ahmet Cemal: “Aman Tanrım,” diye düşündü, “ne kadar da yorucu bir uğraş seçmişim meğer! Günlerim hep yolculuk etmekle geçiyor. İşin bu yanı, mağazadaki asıl masabaşı işine oranla çok daha yıpratıcı, üstelik yolculuğun benim için bir de aktarma trenlerin peşinde koşmak, düzensiz ve kötü yemeklere yargılı olmak, insanlarla sürekli değişen, asla süreklilik kazanmayan, hep içtenlikten uzak ilişkiler kurmak zorunluluğu gibi sıkıntıları da var.

Burada öncelikle deyim olarak Türkçe’de “aman Allahım” diye bir ifade yaygındır. Aman tanrım, sadece yabancı filmlerde kelimesi kelimesine çevirilerde söz konusudur. Aman tanrım ifadesi, burada yabancı bir metin olmasından kaynaklanabilir yani yabancılaştırmacı bir çeviri amaçlanmış olabilir. Fakat çeviriye dilsel düzeyde değil,

kültürel düzeyde baktığımızda “aman Allahım” deyiminin erek kültürde dinsel anlamda değil, bir deyim olarak kullanıldığı bilinmektedir. İkinci cümlede “Beruf” kelimesi, “uğraş” kelimesiyle karşılanmıştır. Oysa Beruf bir uğraşı değil, meslek anlamına gelmektedir.

Şeytan alsın bütün bunları!”. Böyle bir deyimın Türkçe’de kullanımı yoktur. Deyim, kelimesi kelimesine alınmıştır oysa deyimler, erek kültürdeki benzer durumlarda pragmatik olarak benzer kullanımları olan karşılıklarıyla seçilirler. Hiçbir dilin deyimi hiçbir diğer kültürün deyimiyle birebir örtüşmez. Esasen kelimelerin kültürel bağlamları da birebir aynı olamaz. Bu durumda “Şeytan alsın bütün bunları” deyimi, Almanca deyimın Türkçeleştirilmesidir ve önemli bir yanlış kullanım olduğu söylenebilir. “Şeytan görsün yüzünü”, gibi bir ifade varsa da burada, illa ki “şeytan” ismini kullanmak gerekmez. Türk kültüründe böyle bir sahnede hangi deyim veya kullanım uygunsa o seçilmesi gerekmektedir.

Çağlar Tanyeri: “Ah Tanrım,” diye düşündü, “nasıl da meşakkatli bir meslek seçmişim ben! Gün geçmiyor ki, yolculuk olmasın. İş telaşı evdeki esas işten çok daha büyük, bu da yetmezmiş gibi yolculuk yapma eziyeti de üstüme yıkılmış durumda; aktarmalı tren koşturmacası, düzensiz, kötü yemek, sürekli değişen, asla kalıcı olmayan, asla içten olmayan insan ilişkileri. Şeytan görsün yüzünü bütün bunların!”

Burada yine Türkçede kullanılmayan bir deyim “ah Tanrım” yer almaktadır. Almanca cümlede “ach” ifadesinin geçmesi nedeniyle Türkçe’ye olduğu gibi aktarım yapılması ve kelime çevirisi yapılması söz konusudur. Oysa Almanca ve Türkçe’de bu tür ifadeler birebir örtüşmezler. Almanların “ah” dediği durumlarda Türkler farklı bir ifade kullanırlar. Kültürlerde acı ve sevinç bildiren ifadeler birebir aynı değildir. Burada “ach Gott”, “aman Allahım” ifadesiyle karşılanabilir. Daha önce Ahmet Cemal’in “Beruf” sözcüğünü, “uğraş” şeklinde çevirmesini eleştirmiştik. Çağlar Tanyeri’nin buradaki seçimi “meslek” şeklinde ve doğru bir seçimdir. “Şeytan görsün yüzünü bütün bunların” ifadesi de yine Ahmet Cemal’in çevirisine yaptığımız eleştiriye karşı, Türkçede kullanılabilecek bir deyimdir.

Gülperi Sert: “Ah Tanrım,” dedi içinden, nasıl da güç bir meslek seçmişim kendime! Hemen her gün yoldayım. Bütün bunlar bürodaki asıl işlerden daha yorucu, üstelik bunlar yetmiyormuş gibi bir de yolculuğun çilesi, aktarma trenlerinin stresi, düzensiz, kötü yemekler, sürekli değişen, hiç kalıcı ve samimi olmayan insan ilişkileri.

Yine burada da yukarıdakine benzer bir çeviri söz konusudur. “Ah Tanrım” ifadesi Türk kültürüne ait bir ifade değildir. “Beruf” sözcüğüne karşılık meslek değil de, “iş” sözcüğü tercih edilmiştir. Daha önce de yorumladığımız gibi “Beruf” sözcüğü “iş” sözcüğü ile de karşılanabilir. Gülperi Sert’in “şeytan görsün hepsinin yüzünü” ifadesi önceki çevirilere göre çok daha iyi yorumlanmış bir çeviri olarak görünür.

Kamuran Şipal: “Hay Allah!” diye düşündü. “Ne zahmetli bir meslek seçmişim kendime. Gün yok ki, yolda olmayayım. Burada, firmadaki asıl işler, gezilerde katlandığım kadar telaş ve tedirginlikle dolu değil. Üstelik bu baş belası yolculuklar; aktarma trenlerini kaçırmamak için çektiğim sıkıntılar, rastgele yenen berbat yemekler, boyuna değişik insanlarla düşüp kalkmalar, asla bir süreklilik, asla bir içtenlik kazanmayan ilişkiler. Şeytan görsün hepsinin yüzünü!”

Kamran Şipal’in “hay Allah” ifadesini seçmesi, Türk kültürü için uygun olmakla birlikte, Almanca’daki “ach” ifadesi bu bağlamda, “hay” ifadesiyle uygun düşmez. “Hay Allah” bir olay üzerine söylenen bir sözcükken, burada daha başlangıçta söylenen bir söz olduğu ve sonraki cümleleri açıkladığı için, “aman Allah’ım” deyiminin daha uygun düştüğü söylenebilir. “Beruf” sözcüğünün karşılığı olarak burada “iş” seçilmiştir ve bu kullanım da oldukça uygundur. “Şeytan görsün hepsinin yüzünü” deyimi de yine uygun bir deyim olarak görünmektedir.

Tanıl Bora: “Ah Tanrım,” diye düşündü, “nasıl da zahmetli bir meslek seçmişim! Hergün seyahat. İşin getirdiği gerginlikler dükkândakilerden çok daha fazla, bir de üstüne seyahat etmenin ezası tren bağlantılarını dert edersin, düzensiz öğünler, kötü yemekler, sürekli değişen, hiç süreklilik kazanmayan, asla samimileşmeyen insan ilişkileri. Şeytan alsın hepsini!”

“Ah Tanrım” ifadesi burada yine Türk kültüründe kullanılmayan bir deyimdir. Kültürümüzde böyle bir durumda sezgisel ve spontan olarak “ah Tanrım” denmemektedir. Amerikan filmlerinin sahnelerinde böyle bir ifade görebiliriz fakat toplumsal gerçeklikte, bir anda yaşanan şok anında böyle bir ifade kimsenin aklına gelmediği bir gerçektir. Burada “Beruf” yerine “meslek” sözcüğünün tercih edilmesi uygundur. “Şeytan alsın hepsini”, ifadesi Türkçe’de olmayan ve olamayacak olan bir deyimdir. “Allah alsın bunları” ifadesinin kullanımı bu durum için daha uygun olabilir çünkü bir kültürde şeytana mal edilen durum diğerinde Allah’a mal edilebilir. Burada dinin ve kültürün içyapısını ve farklarını bilerek bu çeviriyi yapmak gerekmektedir.

Ama en azından “şeytan görsün yüzünü” şeklinde bir ifadenin kullanımı yeterli olabilirdi. Ama edebiyat çevirileri, yeterli çevirilerin değil, estetik, sanatsal ve yaratıcı çevirilerin yapıldığı, yeniden yazar olmaya varan bir çeviri derinliği gerektirir.

Ogün Duman: “Ah Tanrım,” diye düşündü. “Ne kadar da zor bir meslek seçmişim kendime! Günbegün seyahatleyim. Yoldaki iş telaşı, şirket içindekinden çok daha yorucu; üstüne üstlük üzerimde bir de bu seyahatlerin eziyeti, tren aktarmalarını kaçırmamanın, düzensiz ve kötü yemeklerin tasası, sürekli değişen, asla kalıcı, asla candan olmayan insan ilişkilerinin sıkıntısı var. Şeytan alsın tüm bunların canını!”

Yine burada kelimesi kelimesine çeviri olan “ah Tanrım” ifadesini görüyoruz. Meslek sözcüğünün seçimi için yerinde bir seçim denebilir. “Şeytan alsın tüm bunların canını” ifadesi Türk kültürüne ve ayrıca cümlenin anlamına uygun değildir. “das alles” ifadesi sadece canlı olanlar için kullanılmaz, burada söz konusu olan işteki sıkıntılar gibi maddi şeyler de kastedilebilir. “Alles” burada insan dışında olan ve canlı olmayan varlıkları da içine alacak bir sözcüktür.

4. Und er sah zur Weckuhr hinüber, die auf dem Kasten tickte. „Himmlischer Vater!“, dachte er.

Ahmet Cemal: Ve gece masanın üstünde işlemekte olan çalar saate baktı. “Aman Tanrım!” diye düşündü.

“Himmlischer Vater” teriminin çevirisinin “Aman Tanrım” şeklinde olması yukarıdaki eleştirimizin tersine uygundur. Çünkü burada sözü edilen “ach Gott” gibi Türkçe’de karşılığı “aman Allah’ım” olan bir deyim değil, somut olarak bir “Tanrı” sözcüğüdür. Zaten “himmlischer Vater”, Tanrı’yı deyimsel değil, gerçek olarak kasteden bir kullanımdır.

Çağlar Tanyeri: Ve dönüp sandığın üstündeki tik tak ilerleyen çalar saate baktı. “Yüce Tanrım,” diye düşündü.

Tanyeri de Ahmet Cemal çevirisinde olduğu gibi “tanrı” kelimesi ile somut olarak anlamı verdiği için bu kullanım için oldukça uygundur denebilir.

Gülperi Sert: Derken komodinin üzerindeki çalar saate baktı. “Yüce Tanrım!” dedi.

Gülperi Sert, Tanyeri ile birebir aynı sözcükleri kullanmıştır.

Kamuran Şipal: Komodinin üzerinde tik tak edip duran saate bir göz attı. “Aman Allah!” diye geçirdi içinden.

Bu çeviride “Aman Allah” ifadesi kullanılmıştır. Fakat Türkçe’de “Aman Allah” diye bir deyim yoktur. “Aman Allah’ım”, “hay Allah” gibi deyimler söz konusudur. Ayrıca burda da “Aman Allah” ile çeviriye deyimsel anlam yüklenmiş olup gerçek Tanrı ifadesinden uzaklaşmıştır.

Ogün Duman: Komodinin üzerinde tik tak sesleri çıkaran saate baktı. “Aman Tanrım!” diye düşündü.

Ogün Duman “Aman Tanrım” çevirisiyle deyimsel ifadeden uzak, gerçek Tanrı anlamını vermiştir.

Tanıl Bora: Konsolun üzerinde tik takları işitilen çalar saate baktı. “Gökteki babamız,” diye düşündü.

Tanıl Bora’nın çevirisi “Gökteki babamız” şeklinde yapılmış olup kelimesi kelimesine bir çeviridir. Çevirmenin hermeneutik bir eksiklikle, bu ifadenin geleneğini ve Hıristiyanlıkta “Vater” kelimesinin burada “Tanrı”nın sembolik anlamlarından birisi olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bu durum Hıristiyanlığın teslis inancıyla da ilgili leğieeceği söylenebilir. Çevirmenin bu konudan haberdar olmaması veya bu konuyu kelimenin ardındaki geleneğe bakarak çevirememiş olması bu tür metinlerin çevirileri için uygun bir donanıma sahip olmadığı izlenimi vermektedir.

5. Aber im gleichen Augenblick, als er da schaukelnd vor verhaltener Bewegung, gar nicht weit von seiner Mutter entfernt, ihr gerade gegenüber auf dem Boden lag, sprang diese, die doch so ganz in sich versunken schien, mit einemale in die Höhe, die Arme weit ausgestreckt, die Finger gespreizt, rief: “Hilfe, um Gottes willen Hilfe!”, hielt den Kopf geneigt, als wolle sie Gregor besser sehen, lief aber, im Widerspruch dazu, sinnlos zurück;...

Ahmet Cemal: Ama tam o anda, Gregor hareketlerini dizginlemeye çabaladığı için yalpa vurarak annesinin tam karşısında, yakınında yerde yatarken, tümüyle Kendi düşüncelerini dalmış gibi gözükken annesi ansızın havaya sıçradı, kollarını iki yana açıp parmaklarını gererek haykırdı: İmdat, Tanrı aşkına, imdat! Başını sanki Gregor’u daha iyi görmek istiyormuş gibi eğmişti ama bu durumuyla anlamsız bir çelişki oluşturarak hızla gerisin geriye gitti;

Bu paragrafta çeviri açısından yorumlanacak olan deyim, „Hilfe um Gottes willen Hilfe“ cümlesidir. „İmdat, Tanrı aşkına, imdat“ şeklinde çevrilmiştir. Burada kelimesi kelimesine bir çeviri yapılmıştır. Türkiye’de hiçbir kimse, bu şekilde „Tanrı aşkına

imdat“ şeklinde bir yakarıшта bulunmaz. „Allah aşkına yardım edin“ şeklinde bir ifade Türk kültürüne uygun gelmektedir. „Hilfe“, Almanca’da “yardım edin“ anlamında kullanılmaktadır. “İmdat“ sözcüğü de bu anlama gelmekle birlikte, “hilfe“ sözcüğü isim olarak kullanıldığı için, ismi isimle karşılama gibi bir zorunluluk yoktur. “Hilfe“ yardım edin anlamına gelmektedir.

Çağlar Tanyeri: ancak o anda, hareketten kaçınıp olduğu yerde sallanarak annesinin tam karşısında ve ona pek de uzak olmayan bir noktada boylu boyunca yere uzanmışken, tamamen kendi içine gömülmüş gibi duran annesi ansızın havaya sıçradı, kollarını iki yana açıp parmaklarını gererek "İmdat, Tanrı aşkına yardım edin!" diye bağırdı, başı Gregor'u daha iyi görmek ister gibi öne eğikti, oysa bu durumla çelişircesine anlamsız bir şekilde geri çekildi;...

Gülperi Sert: Fakat tam o anda sallana sallana annesine yaklaşmış ve onun hemen karşısında, yerde yatarken, hala baygın gibi görünen annesi birden bire yerinden fırlayıverdi, kollarını ve ellerini açarak bağırılmaya başladı: "İmdat, Tanrı aşkına imdat!" sanki Gregor'u daha iyi görmek istiyormuş gibi başını eğdi, sonra bunun aksini yaparak anlamsız bir şekilde gerisin geri kaçtı;...

Bu paragrafta, bir önceki Ahmet Cemal çevirisinde olduğu gibi, “İmdat, Tanrı aşkına imdat” birebir aynı çevrilmiştir. Hem kaynak metnin kelimeleriyle, hem de bir önceki çeviriyle birebir aynıdır. Burada ilke olarak edebiyat metinleriyle ilgili şunu söyleyebiliriz: “bir edebiyat metninin çevirisinde iki ayrı edebiyat metninde bir cümle birebir aynı ise, o takdirde bu cümleler ya kopyadır ya da kelime kelime çeviridir”. Bu paragrafta hangisinin söz konusu olduğu daha farklı bir incelemeyle ortaya çıkarılabilir fakat bu inceleme tezin kapsamı dışında kalmaktadır.

Kamuran Şipal: Başka türlü hareket edemediğinden sağa sola sallanıyor, annesine hiç de uzak bulunmayan bir yerde, tam onun karşısında döşeme üzerinde yatıyordu ki, tamamen kendi içinde gömülmüş benzeyen annesi birdenbire fırlayıp ayağa kalktı, kollarını iyice ileriye uzatıp parmaklarını gererek, "İmdat! Aman Yarabbi! İmdat!" diye bağırılmaya koyuldu. Gregor'u daha iyi görmek ister gibi başını yana eğmişti; ama derken, buna karşı bir davranışla geri geri seğırtmek gibi bir saçmalığa kalkıştı;...

Kamran Şipal'in önceki çevirilerde yorumladığımız cümleyi Türkçe’de “İmdat! Aman Yarabbi! İmdat!” şeklinde çevirdiği görülmektedir. “Aman Yarabbi” deyimi, yardım istenen durumlarda değil, acı veya şok edici bir durum karşısında dile getirilen bir

deyimdir. Burada bir yardım isteme söz konusudur ve yardım isterken, “Allah aşkına yardım edin” şeklinde bir sahneleme söz konusudur. Çevirmenlerin şu ana kadarki en büyük eksikliğinin ve çeviriye bakışının, sahneyi çevirme yerine kelime veya cümleyi çevirme yaklaşımı olduğu görülmektedir. Çeviri eğitimi almış çevirmenlerin, sahneleyerek aktarma konusunda eğitilmelerinin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Szene-Frame yönteminin önemi burada ortaya çıkmaktadır.

Tanıl Bora: Lakin aynı anda, pek uzağında durmadığı annesinin karşısında hareketlerini zapt edemedi. Bir o yana bir bu yana sallanarak yerde durmaktayken, aslında tamamen dalmış gitmiş görünen kadın birdenbire yukarı fırladı, kolları iki yana açılmış, parmakları gerilmiş, "İmdat, Tanrı aşkına imdat!" diye bağırdı, Gregor'u daha iyi görmek istiyormuşçasına kafasını aşağı eğdi, fakat bunun tam tersine anlamsız bir şekilde geri doğru kaçtı;...

“İmdat, Tanrı aşkına imdat” cümlesi ilk iki çevirinin birebir aynısıdır ve Türkçe için hem “Tanrı” yerine “Allah aşkına” ifadesinin uygunluğu ve hem de “İmdat” yerine “yardım edin” fiilinin kullanımı açısından yüzeysel çevrilmiştir.

Ogün Duman: Ama tam o sırada, annesinden pek uzak olmayan bir noktada hareketlerini denetim altına almaya uğraşarak iki yana salınırken, o ana kadar içine kapanmış görünen annesi kollarını iki yana uzatıp parmaklarını iyice açarak havaya sıçradı: İmdat, Tanrı aşkına İmdat! Gregor'u daha iyi görmek ister gibi başını yana doğru eğik tutuyor, ancak bu tavrının aksine bir taraftan da anlamsızca geri kaçıyordu.

Ogün Duman da “İmdat, Tanrı aşkına İmdat!” şeklinde çoğunluğun yaptığı çeviriyle birebir aynı olduğunu görmekteyiz. Yani çevirmen yine sahnelemeden uzak kültürümüzle uyuşmayan bir yardım çağrısı yaparak metni okur için rahatsız edici kılmıştır denebilir.

6. Gregor fühlte sich tatsächlich, abgesehen von einer nach dem Schlaf wirklich überflüssigen Schläfigkeit, ganz wohl und hatte sogar einen besonders kräftigen Hunger.

Gülperi Sert: Çünkü Gregor uzun süre uyumaktan kaynaklanan keyfi uyku sersemliğinin dışında kendini gayet iyi hissediyordu.

“Keyfi uyku sersemliği” diye bir şey olamaz. Uyku sersemliği keyfi olan bir şey değil, beynin uyanamayışıyla ilgilidir ve keyfi olması mümkün değildir. Bu kullanım aklımıza

Chomsky'nin "öfkeyle uyuyordu" ifadesini getirir; gramer olarak doğru, fakat anlam olarak yanlış olarak örnek bir durum oluşmuştur. Anlamsal hata olduğu söylenebilir.

Ahmet Cemal: Çünkü Gregor, uzun bir uykunun ardından hakikaten gereksiz bir mahmurluğun dışında, kendini çok iyi hissediyordu ve üstelik çok da büyük bir iştahı vardı.

Ahmet Cemal'in çevirisi zorlama bir cümle yapısı ortaya koymuştur.

Çağlar Tanyeri: Gerçekten de Gregor, uzun bir uykudan sonraki bu gerçekten gereksiz mahmurluk sayılmazsa kendini gayet iyi ve hatta kurt gibi acıkmış hissediyordu.

Burada grameri zorlayan bir cümle söz konusudur. Bir yanda ilk bölümü kelimesi kelimesine yapılmış çeviri olan, diğer yandan ikinci kısmında aksine "kurt gibi acıkmış" şeklinde aşırı bir yorum getiren bir çeviri olmuştur. Bu da cümlenin her iki tarafının aynı sahneyi yansıtmadığı gibi bir düşünceye yol açmaktadır. Burada kelime ve cümleler çevrilmiş, bir sahne ortaya çıkamamıştır.

Kamuran Şipal: Gerçekten Gregor, uzun bir uykunun ardından başındaki doğrusu nedensiz sersemlik bir yana, kendini pekiyi, hatta enikonu acıkmış hissediyordu.

Tanıl Bora: Gregor, uzun bir uykudan sonra gerçekten yersiz olan uykulu hali bir kenara bırakılacak olursa, aslında kendini gayet iyi ve bilhassa da aç hissediyordu.

Bu çeviride de "yersiz olan uyku hali" ifadesi, uyku halinin gerçekliğine uygun düşmez. Bir uyku haliyle ilgili yersiz ifadesi kullanılamaz. Çünkü uyku hali, insanın elinde olan bir hal değildir. Burada hem sahneleme hem de Türk kültüründe bu durumda nasıl bir ifade kullanılacağı düşünülmemiş ve uygun şekilde bir yorum yapılmamıştır.

Ogün Duman: Gerçekten de Gregor kendini, uzun bir uykudan artakalan gereksiz mahmurluk göz ardı edilecek olursa çok iyi, hatta epey de aç hissediyordu.

"uzun bir uykudan arta kalan gereksiz bir mahmurluk" ifadesi, Almanca cümlenin karşılığı olmadığı gibi, böyle bir kullanım Türkçe'de söz konusu değildir. Burada da kelimeleri aktarma çabası kendini göstermektedir.

5.4. Bulgular ve Yorum

Bu çalışmada Franz Kafka'nın eseri "Die Verwandlung"un altı farklı çevirisinde, bazı noktalarda çevirmenlerin yaklaşımı, bakış açıları örneklerle birlikte verilmiştir. Örneğin eserin başlığının çevirisinde genel olarak "Dönüşüm" kullanılırken "Değişim" sözcüğünü kullanan Kamuran Şipal'in kendine has Türkçesi'nin yaşadığı dönemden

gelebileceği hatta bir başka cümlesinde “devcileyin” ibaresini kullanarak aslında Türkçe’de çok yeri olmayan bir üsluba yer vermiştir. Örneğin Ahmat Cemal’in “bunaltıcı düşler” çevirisinin de yine üslup olarak Türk edebiyatına uygun olmayan kullanımda olduğu saptanmıştır. Metnin devamında “zırh gibi sertleşmiş sırtının üstünde yatmaktaydı” cümlesinin birebir çevrildiği ve sahnelemenin yapılmadığı dolayısıyla da çeviri kokan bir cümle olduğu belirtilmiştir. Metnin çevirisinde ise bazı cümlelerin üç çevirmen tarafından da aynı şekilde çevrilmiş olması da yine dilsel çeviri göstergesidir. Çevirilerde bazı noktalarda yabancılaşmaya gidildiği buna örneğin şipal’in “devcileyin” ifadesinin verilebileceği söylenebilir. Oysa çeviride asıl olan yaratıcılık sürükleyiciliktir. Yine çevirilerde daha çok deyim çevirilerinde önemli seşimlerin yapılması gerektiği ve sahneleyerek erek kültüre dönüştürülmesi gerektiği belirtilmiştir.

SONUÇ

Günümüz iletişim dünyasında, ekonomik unsurların da elverişli olması sebebiyle toplumlararası güçlü kültür alışverişleri olmaktadır. Bu değişim ve gelişimden en çok etkilenenler arasında yazın dünyası da bulunmaktadır. Her toplumun birikimi olan ve o edebiyatın bağrından doğan edebi eserler, diğer toplumlara da çevrilerek kültürel alışverişler sağlanmış olur. Çevirmen kültürler arası bir köprü vazifesi taşıyan çeviriye diğer dile kültüre taşıyan önemli bir elçidir. Bu anlamda çeviri ve çevirmenin uluslararası nasıl bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmada birinci bölümde çevirinin nasıl yapıldığı ve hangi kuramlar üzerinde durulduğu ele alınmıştır. Kafka'nın Dönüşüm'üne ait altı çevirinin incelenmesinin hangi çerçevede analiz edildiği verilmiştir. Bu analiz yapılırken; Holz-Maenttaeri'nin Çeviri Eylem Kuramı, Reiss ve Vermeer'in Skopos Kuramı, Holz-Maenttaeri'nin Bilişsel Eylem Kuramı ve Hönig'in Makro- ve Mikro Stratejiler Kuramı'ndan yararlanılmıştır.

Sonrasında bölüm 2'de edebiyat eleştirisi ve çeviri eleştirisi modelleri üzerine bilgi verilmiştir. Eleştirinin bir değerlendirme ve yargı biçimi olarak olumlu ve olumsuz şekillerinin olduğu fakat eleştiri kavramının dilimizde genellikle olumsuz bir yargı belirtmek için kullanıldığı, ama aslında eleştirinin amacını düzeltme olarak gördüğümüzde, eleştirinin işlevi de buna bağlı olarak, daha iyiyi aramaya yardımcı olmak olduğu belirtilmiştir. Edebi eleştiride "Hermeneutik'in edebi eleştirinin üzerine oturduğu temel, anlama ve yorumlama etkinliği olduğu, hermenötik kuramların da bu gereksinime karşılık vermek üzere oluştuğu verilmiştir. Çeviri eleştirisi modellerinde Levy, Reiss, Koller, Baumgrande, Toury gibi dil bilimcilerin eleştiri modelleri hakkında bilgi verilmiştir.

Bölüm 3'te metin türleri hakkında bilgi verilmiştir. Katharina Reiss'a ait dört metin türüne kısaca değinilmiştir. Bunlardan bilgilendirici metin türlerinin bilgiyi, içeriği aktarma odaklı olduğu; işlevsel metinlerin eylemi yapmaya ya da harekete geçirmeye, ikna etme çabasının ön planda olduğu; anlatımcı metinlerin amacı okuyucuda estetik etkiyi yaratmak olduğu, çok araçlı metinlerin ise okuyucu kitlenin davranışını etkilemek amaçlı olduğu belirtilmiştir.

Bölüm 4'te Kafka'nın kısa hayatıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Yazarın yapıtı oluştururken yaşamış olduğu çevrenin ve özellikle babasıyla olan olumsuz ilişkilerinin

eserlerine nasıl yansıdığını anlatabilmek adına yazarın yaşadıkları hakkında bilgi verilmiştir. Yazarın yaşamı süresince karşılaştığı zorlukların aile içinde yalnızlığının ve babasının baskıcı tutumlarının Kafka'ya dolayısıyla eserlerine yansması ele alınmıştır. Son bölümde Kafka'nın "Dönüşüm"üne ait incelemiş olduğumuz altı eserin öncelikle çevirmenleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından incelemesi yapılan altı kitabın genel hatlarıyla tanıtımı yapılmıştır. Sonrasında ise orijinal metinde Almancası belirlenen belli noktaların Türkçe çevirileri de belirlenerek altı çevirmenin karşılaştırmaları olumlu ve olumsuz şekilde değerlendirilerek yapılarak verilmiştir. Çevirilerde belirli noktalarda çeviri eylemi kuramı açısından bakıldığında, çevirmenin dilsel boyutu aşarak, özellikle bir edebiyat metni söz konusu olduğundan, sahneyi ve edebi kullanımı dikkate alarak çeviri yapması gerektiği, yaratıcı bir sahnelemeyle yeni bir ifade bulabileceği sonucu çıkmaktadır. Bu tür kullanımların, metnin edebi üslubu açısından önem arz ettiği, çünkü söz konusu olanın bilgi verici bir metin değil, edebiyat metni olduğudur. Çevirilerde bazı noktalarda birkaç çevirinin de uygun düşmesi ise bize çevirinin ne kadar yoruma açık olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akkayagil, A. (1995). Hermeneutik Yöntem: Heidegger ve Gadamer. *Akademik Kaynak*.
- Aktaş, Ş. (2009). Edebi Metin ve Özellikleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 187-200.
- Arı, S. (2021). Alman Çeviri Yorumbilim Ekolünün Tarihsel Gelişimi. *Diyalog*, 1, 354-374.
- Bal, M. (2014). Varoluşçuluk ve Franz Kafka'nın Dönüşüm'ü. Varoluşçuluk ve Franz Kafka'nın Dönüşümü. *Evrensel Kültür, Sanat, Edebiyat Dergisi*, 184, 367-376.
- Can, Ö. (2010). Edebiyat Eseri Okuma Süreci ve Franz Kafka Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 133-143.
- Çellik, H., Aşkın, Z. (2015). Hermeneutiğin Ontolojik Temellendirilişi: Heidegger ve Gadamer. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 5(2), 1-32.
- Doğan, C. (2023). Toplum Çevirmenliğinin Toplumsal Değişim Sürecinde Rolü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 687-697.
- Eser, O. (1999). *Çeviri Metin Türü İşlevlerindeki Değişiklikler ve Gerekçeleri*. (İstanbul Üniversitesi - Yüksek Lisans Tezi).
- Geçgel, A. (2023). Edebiyat Kuramı ve Eleştiri (Kuram-Kavram-Kapsam-Yöntem-Uygulama). *International Journal of Turkish Academic Studies*. Cilt/Volume 4, Sayı/Issue 1.
- Güner, M. (2019) Franz Kafka'nın Eserlerinde İnsanın Hayata Karşı Tavrının Sonucunda Varoluşunun Şekillenmesi
- Güneş, İ. (2010). *Çeviri Kuramlarının Gelişim Evreleri ve Genel Çeviri Kuramına Katkıları*. (Sakarya Üniversitesi- Yüksek Lisans Tezi).
- Haldan, A. (2018). Skopos Kuramı, Çeviri Edinci ve Çeviribilim Öğrencilerinin Teknoloji Kullanımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 101-112.
- İlkılıç, S. (2018). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Franz Kafka'da Yabancılaşma Bağlamında Zaman ve Saat. *Tanpınar'ın Saklı Dünyası: Arayışlar-Keşifler- Yorumlar*. Ankara: Doğubatı Yayınları, 89-113.
- İlkılıç, S. (2019). Franz Kafka'nın Türkiye'de Alımlanması. *Diyalog*, 1,14-33.
- Kafka, F. (2020). *Değişim*. Çev. Şipal, K.. Cem Yayınevi.
- Kafka, F. (2020). *Dönüşüm*. Çev. Cemal, A.. Can Yayınları.

- Kafka, F. (2020). *Dönüşüm*. Çev. Duman, O.. İndigo Yayınları.
- Kafka, F. (2020). *Dönüşüm*. Çev. Sert, G.. İş Bankası Yayınları.
- Kafka, F. (2021). *Dönüşüm*. Çev. Bora, T.. İletişim Yayınları.
- Kafka, F. (2021). *Dönüşüm*. Çev. Tanyeri, Ç.. Koridor Yayıncılık.
- Kamuran Şipal. Erişim adresi: (<https://www.biyografya.com/biyografi/5082>). Erişim Tarihi: 15/10/2023.
- Keskin, U. (2016). Franz Kafka'nın Eserlerinde Aşırı Bürokrasi ve Otoriter Yönetici İmgesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(2), 253-273.
- Köktürk, Ş., Odacıoğlu M.C. (2015). Çeviri Kuramlarını Yeniden Yorumlamak: Yerelleştirme Endüstrisinin Skopos ve Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı Üzerindeki Etkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 288-298.
- Oğün Duman. Erişim adresi: (<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/yazarlar/ogun-duman>). Erişim Tarihi: 15/10/2023.
- Seymen, G.D., Selcen Aslan, A. (2019). Türkiye'de Çevirinin Toplumsal Görünürlüğü ve Gelişiminde Çeviri Derneklerinin Rolü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 377-390.
- Şevik, N., Gündoğdu, M., Tosun, M. (2015). Skopos Kuramını Yeniden Anlamak: Skopos Kuramında Amaç Kavramına Geniş Ölçekli Bir Bakış. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 179-196.
- Tanıl Bora. Erişim adresi: (<https://iletisim.com.tr/kisi/tanil-bora/4848>). Erişim Tarihi: 15/10/2023.
- Topal, A.R. (2010). *Çeviri Kuramlarında İşlevsel Yaklaşımlar*. (Sakarya Üniversitesi- Yüksek Lisans Tezi).
- Tosun, M. (1996). *Metin Türleri Bağlamında Çeviri Problemleri*. (Marmara Üniversitesi- Yüksek Lisans Tezi).
- Tosun, M. (2002). *Dil Edincini Aşan Bir Edim Olarak Çeviri Eylemi (Çeviri Kuramlarının Gelişiminde Paradigma Değişimi)*. (İstanbul Üniversitesi- Doktora Tezi).
- Tosun, M. (2013). *Çeviri Eleştirisi Kuramı*. Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tosun, M. (2017). *İşlevsel Çeviribilim*. Değişim Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Uğurlu, Y.G., Dolmacı, M. (2020). *Çeviri Bilimi Üzerine Kuramsal Çalışmalar. Metin Türleri*. Nobel Bilimsel Eserler.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Zeynep DÜZGÜN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Marmara Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Almanca Mütercim - Tercümanlık
Makale ve Bildiriler	
1. Tosun, M., Düzgün, Z. (2023) Kültürlerarası Araştırmalar Kültürlerarasılık & Dilbilim Çözümlenmeleri. Bir Metnin Dilbilimsel Çözümlemesinde Metin Türlerinin Önemi, Paradigma Akademi, 17-28.	